

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

**Porovnání myšlenek Roberta Nozicka a Ayn Randové v rámci
libertariánské ideologie**

Bakalářská práce

Autor: Daniel Petříček
Studijní program: B6701 Politologie
Studijní obor: Politologie
Forma studia: prezenční
Vedoucí práce: Mgr. Stanislav Myšička. Ph.D.

Hradec Králové, 2016

Zadání bakalářské práce

Autor: Daniel Petříček

Studium: F13392

Studijní program: B6701 Politologie

Studijní obor: Politologie

Název bakalářské práce: **Porovnání myšlenek Roberta Nozicka a Ayn Randové v rámci libertariánské ideologie**

Název bakalářské práce v AJ: Comparison ideas of Robert Nozick and Ayn Rand within libertarian ideology

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tato bakalářská práce komparační metodou zkoumá rozdíly a podobnosti politického myšlení Roberta Nozicka, představitele libertariánského směru, a Ayn Randové představitelky směru zvaného Objektivismus. Práce se zabývá komparací v oblastech: příčiny vzniku státu, jeho ospravedlnění, role státu v hospodářství a soukromém životě a limity těchto rolí. Úvodní část se věnuje představení osobnosti Roberta Nozicka a Ayn Randové, představení jejich významných děl a představení jejich hlavních myšlenek. Hlavní část se zabývá komparací výše zmíněných témat. Cílem práce je představit rozdílnou obhajobu základních hodnot libertariánské ideologie.

Garantující pracoviště: Katedra politologie
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Stanislav Myšička, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 17.9.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Stanislavu Myšíčkovi, Ph. D. za jeho užitečné rady, čas a vstřícnost, kterou mi věnoval při vedení bakalářské práce.

Anotace

Petříček, Daniel. 2016. *Porovnání myšlenek Roberta Nozicka a Ayn Randové v rámci libertariánské ideologie?* Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Katedra politologie. Bakalářská práce.

Tato bakalářská práce komparační metodou zkoumá rozdíly a podobnosti politického myšlení Roberta Nozicka, představitele libertariánského směru, a Ayn Randové představitelky směru zvaného Objektivismus. Práce se zabývá komparací v oblastech: příčiny vzniku státu, jeho ospravedlnění, role státu v hospodářství a soukromém životě a limity těchto rolí. Úvodní část se věnuje představení osobnosti Roberta Nozicka a Ayn Randové, představení jejich významných děl a představení jejich hlavních myšlenek. Hlavní část se zabývá komparací výše zmíněných témat. Cílem práce je představit rozdílnou obhajobu základních hodnot libertariánské ideologie.

Klíčová slova: stát; Rand, Ayn; Nozick, Robert; libertarianismus

Annotation

Petříček, Daniel. 2016. *Comparison ideas of Robert Nozick and Ayn Rand within libertarian ideology*. Hradec Králové: University of Hradec Kralove, Philosophical Faculty, Department of Political Science. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor thesis by comparing method examine the similarities and differences of political thought Robert Nozick, who is representing of libertarian wing, and Ayn Rand who is representing wing which is called Objectivism. Thesis deals with the comparison in the following areas: the causes of the state and its justification, the role of the state in the economy and private life and the limits of these roles. The Introductory part deals with presentation of Robert Nozick and Ayn Rand, the presentation of then major works and performances of the main ideas. The main part deals with the comparison of the above subjects. The aim is to introduce a different defence of the fundamental values of libertarian ideology.

Keywords: state; Rand, Ayn; Nozick, Robert; libertarianism

OBSAH

1	Úvod.....	8
2	Libertarianismus	11
3	Anarchie a stát.....	23
3.1	Nozickův koncept vzniku státu	23
3.2	Koncept vzniku státu dle Randové.....	29
4	Minimální stát	33
4.1	Minimální stát dle Nozicka	33
4.2	Minimální stát dle Randové	36
5	Proč je cokoliv nad minimální stát nemorální.....	43
5.1	Nozickova obhajoba minimálního státu.....	43
5.2	Obhajoba minimálního státu dle Randové	49
6	Závěr	54
7	Prameny a literatura	57
7.1	prameny.....	57
7.2	Literatura.....	58

1 Úvod

Libertarianismus je angloamerické označení pro politickou filozofii, která se vrací k myšlenkám klasického liberalismu a je v opozici vůči sociálnímu liberalismu.

Klasický liberalismus byla politická filozofie, která reagovala na změny společnosti. Hlavně na industrializaci a urbanizaci, která vedla k vytvoření nové střední třídy, jejíž význam v ekonomice neustále rostl. S rostoucím ekonomickým významem této třídy rostla i touha této třídy ovlivňovat politiku státu. Klasický liberalismus filozoficky ospravedlňoval nároky nové střední třídy a životní styl nové třídy a stál proti dosavadnímu společenskému řádu. Hlavním představitelem klasického liberalismu byl John Locke, jenž ve svých dílech obhajoval myšlenku přirozených práv, soukromého vlastnictví, existence státu a rozdělení moci na legislativu a exekutivu, čímž se omezovala moc krále. Pro klasické liberály byla nejdůležitější svoboda, kterou chápali, jako neexistenci překážek pro jednání jedince, což vedlo k vytvoření principu nevměšování se státu do života jedince, či hospodářství tzn. státu jako noční hlídač. Klasičtí liberálové se domnívali, že neomezený kapitalismus podpoří svobodu jednotlivců a rovnost mezi lidmi. Postupujícím časem se ukázalo, že neomezený kapitalismus vytváří různé druhy nespravedlnosti a vytvořil početnou dělnickou třídu, jež chtěla zlepšit své životní podmínky, proto začala sympatizovat s myšlenkami marxismu a socialismu. Na tuto situaci různí představitelé liberalismu zareagovali předefinováním pojmu svoboda a opustili myšlenku neomezeného kapitalismu, čímž došlo ke vzniku nového proudu, takzvaný nový liberalismus či sociální liberalismus.

Sociální liberalismus představil nové pojetí svobody. Sociální liberálové vnímají svobodu jako možnost rozvíjet sebe sama a sebezdokonalovat se. Aby bylo možné dosáhnout této svobody tak jsou nutné zásahy státu do ekonomiky, aby mohl vytvořit podmínky vhodné pro sebezdokonalování a sebe rozvíjení. Prostředkem sociálních liberálů k dosažení této svobody bylo vytvořit stát blahobytu čili welfare state. Cílem tohoto státu je vyrovnávat nespravedlnosti a zajistit, aby všichni lidé měli stejné podmínky pro seberealizaci prostřednictvím kontroly a podpory školství, zdravotnictví a sociálního zabezpečení. Postupem času náklady na

udržení welfare state byly daleko větší než státní příjmy, další problém byl, že welfare state přestal být ekonomicky výkonný a býval kritizován za to, že vytváří pasivní masy, které čekají, že se o ně někdo postará. Tyto důvody přesvědčili část politiků i filozofů k návratu k myšlenkám klasického liberalismu, jež byly modifikovány o novou realitu světa a tak vznikl proud s názvem libertarianismus.

Libertarianismus hlásá návrat k idejím klasického liberalismu k neomezenému kapitalismu a maximální svobodě jedince ve všech oblastech. V sociální a politické oblasti libertariánští filozofové prosazují maximální míru svobody a rovnost jedince před zákonem a minimální zásahy státu do soukromí jedincova života. V ekonomické oblasti se staví proti jakýmkoliv zásahům státu do ekonomie. Libertariánští filozofové jsou jak proti centrálně plánovanému hospodářství tak i sociálně-tržnímu hospodářství, kdy stát kontroluje hospodářství nepřímo a to skrze různé normy a zákony. Ekonomická část liberatiránských myšlenek byla na konci 80. let 20 století aplikována ve Spojených státech amerických a Velké Británii a tato aplikace měla pozitivní dopad na hospodářství i společnost obou států.

V současné době došlo k několika zlomovým událostem, například: ke světové hospodářské recesi, úvěrové krizi ve Spojených státech amerických, finanční krizi v Evropě, zhroucení evropského energetického trhu a deformaci zemědělského sektoru v Evropské unii. Tyto události znovu oživily debatu o roli státu v ekonomice, a zda tyto události demonstrují neúspěch svobodného trhu a nutnosti zavádět další regulace či naopak demonstrují selhání sociálně-tržního hospodářství a ukazují nutnost odstranit dosavadní regulace. Tyto skutečnosti vedli k zvětšení zájmu veřejnosti o libertarinské filozofy jako je Robert Nozick, jenž je klasický představitel libertariánského proudu. Vzrostl zájem o knihy Ayn Randové, která patří do libertariánského proudu a nabídla ve své filozofii zvané objektivismus morální ospravedlnění neomezeného kapitalismu. Tato práce se bude zabírat komparací myšlenek výše zmíněných autorů. Oba tyto autoři jsou představitelé libertariánské politické filozofie. Oba autoři obhajují myšlenky neomezeného kapitalismu, existence státu, minimálního státu jako jediného státu, jenž je legitimní a morálně ospravedlnitelný a

myšlenky maximální osobní svobody. *Cílem této práce je porovnat v čem se liší jejich názory: na způsob vzniku státu, obhajobu existence státu, obhajobu minimálního státu jako jediné legitimní formy státu a jaká je role státu v životě a v ekonomii a proč jsou ostatní druhy státu morálně nelegitimní.*

V první kapitole práce představí liberatiriánskou politickou filozofii. Představí se hlavní myšlenky libertarianismu, řadu autorů spadající do libertariánského proudu s jejich myšlenkami a dále práce rozvede rozdíly mezi sociálním liberalismem a libertarianismem. V této části práce definuje pojmy: svoboda, právo, anarchie, stát a kapitalismus. Práce dále představí osoby Ayn Randové a Roberta Nozicka, jejich životy, hlavní díly a hlavní myšlenky.

Druhá kapitola práce bude porovnávat názory obou autorů na vznik státu a morální obhajobu státu. V této kapitole oba autoři vysvětlí, proč samotná existence státu neporušuje práva jedince, proč anarchie či jakákoliv jiná alternativa vůči státu není vhodná organizace společnosti.

Třetí kapitola se zabývá minimálním státem jako jediné legitimní formy státu. Práce v této kapitole porovná argumentaci obou autorů na to co je to minimální stát, proč je právě minimální stát jediná forma státu která je morálně nezávadná. Tato kapitola bude porovnávat názory obou autorů na pravomoci minimálního státu, jaká má být role státu v životě občanů a jaká má být role státu v ekonomii, jak má být minimální stát organizován

Čtvrtá kapitola porovná argumentaci obou autorů proč jakýkoliv jiný stát než minimální stát je morálně nelegitimní. Proč by stát neměl zasahovat do života jedinců či do ekonomiky.

V závěrečné kapitole práce celkově porovná rozdílnou argumentaci Ayn Randové a Roberta Nozicka a shrne důvody rozdílnosti této argumentace na vznik státu, minimálního státu jako jediné morálně obhajitelné formy státu, jeho pravomoci a organizaci a nelegitimitu ostatních forem států.

Hlavní zdroje této práce jsou následující knihy: Ayn Randové - Atlasová vzpoura napsaná v roce 1957, v ní představila svou filozofii objektivismu a rovněž svou verzi utopie a dystopie; The Virtue of Selfishness: A New Concept of Egoism, jedná se o soubor esejí, kde jsou

definovány objektivistické principy a jejich uplatnění ve společnosti a Capitalism: The Unknown Ideal z roku 1966 představující morální obhajobu kapitalismu a specifickou definici kapitalismu. Leonar Pekoff v roce 1991 napsal knihu Objektivismus: Filozofie Ayn Randové - v této knize je systematicky představena filozofie Objektivismu, vychází z přednášek, zápisků, esejů a poznámek Ayn Randové. Robert Nozick v knize Anarchie, stát a utopie z roku 1974 vysvětluje vznik státu, morální ospravedlnění minimálního státu a zdůvodňuje proč je jakýkoliv jiný druh státu nelegitimní. Ralf M. Bader napsal v roce 2010 knihu: Major Conservative and Libertarian Thinkers. V této knize představuje život Roberta Nozicka, objasňuje jednotlivé části Nozickovi knihy Anarchie, stát a utopie včetně její kritiky. A. R. Lacey ve své knize Robert Nozick z roku 2001, také detailně rozebírá knihu Anarchie, stát a utopie a Nozickovi názory na etiku a politiku, epistemologii, racionalitu, metafyziku a význam života. Will Kymlicka ve své knize Conterporary political philoshopi z roku 2002 rozebírá jednotlivé filozofické směry v moderním politickém myšlení. V práci je použita i Stanfordská encyklopedie filozofie. Představující a zkoumající řadu dalších filozofických směrů a filozofů.

2   Libertarianismus

K plnému pochopení libertariánských myšlenek a důvodu proč libertariáni zastávají dané názory je důležité poznat, jak vnímají člověka. Základem pro libertariánské vnímání člověka a definice svobody, práva, anarchie a státu bylo dílo od Johna Locka Dvě pojednání o vládě, kde představil člověka jako bytost racionální a autonomní. Racionalita spočívá v tom, že člověk je schopen přemýšlet, učit se dovednostem, které mu zajišťují přežití a pak tyto vědomosti použít ve svém životě a je schopen plánovat, čili dát svému životu nějaký cíl a naplňovat jej. Člověk ve svém životě je nezávislý na ostatních jedincích a má schopnost zajistit sám sobě přežití. Člověk je svobodný v tom smyslu, že může jednat dle své libosti, ale existují morální omezení. Člověk pak není absolutně svobodný ve smyslu, že si může dělat, co se mu zachce například zabíjet ostatní lidi. Tato svoboda odpovídá současnému označení negativní svoboda, čili svoboda od vnějšího donucení. Dle Locka už pouhým narozením člověk získává tzv. přirozená práva. Právo Locke vnímá jako nárok, v konkrétním případě je to

nárok na život. Z tohoto základního práva Locke odvozuje další práva jako například právo na majetek, protože bez soukromého vlastnického práva nemůže člověk používat věci podle svého nejlepšího přesvědčení, aby si zajistil přežití. Problémem případné neexistence soukromého vlastnického práva je, že lidé nejsou motivováni řádně pečovat o majetek. Locke uvádí příklad: „Neboť, potravin jež slouží k udržení lidského života, vyrobených z jednoho jitra ohrazené a vzdělávané půdy (abych se hodně omezil) je desetkrát více, než výnos z jitra stejné půdy, jež leží jako společný majetek ladem“ (Locke, 1952: 156-157). Dle Locka jsou si lidé rovni, protože všichni mají ta samá práva.

Pro vysvětlení vzniku státu a společnosti využívá koncept společenské smlouvy. Je to teorie o tom jak vypadala společnost před vznikem státu a jak byl stát vytvořen. Tento koncept operuje s pojmy přirozený stav, stav války a společenská smlouva. Locke píše o tom, jak lidé zpočátku žili v přirozeném stavu, který popisuje takto: „Je to stav dokonalé svobody řídit svá jednání a nakládat se svým majetkem a se svými osobami, jak považují za vhodné v mezích přirozeného zákona, aniž žádají povolení nebo závisí na vůli kohokoli jiného“ (Locke, 1952: 140). Takto popsána dokonalá svoboda a rovnost omezená pouze přirozeným zákonem je v moderní době pojmenována jako anarchie. Problém přirozeného stavu neboli anarchie se plně projeví, pokud někdo spáchá nějaké provinění vůči dalšímu člověku a dostane se tím do stavu válečného. Válečný stav popisuje Locke jako stav války mezi tím kdo porušil přirozený zákon a všemi ostatními lidmi, kteří žijí ve stavu přirozeném. Tito lidé mají právo potrestat viníka dle své libosti a mohou ho i zabít (Locke, 1952: 147-148). Pokud pachatel zemře, či nabídne smír a oběť s tímto smírem souhlasí, tak je válečný stav ukončen. Ve vnímání daného provinění vzniká rovněž problém, protože všichni mají stejná práva a neexistuje autorita, která by rozsoudila spory a každý člověk se může stát soudcem. Takže pokud dojde k nějakému sporu, který mohl vzniknout i nedorozuměním, špatným pochopením či špatným výkladem, není možné daný spor vyřešit, neboť kdokoliv může být soudce a pokud s rozsudkem nějaká strana nesouhlasí, může soud ignorovat. Tímto způsobem je také možné dostat se do válečného stavu, protože obě strany se mohou domnívat, že právo je na

jejich straně. Ve válečném stavu může být každý pachatel, který se proviní vůči ostatním lidem v přirozeném stavu jimi potrestán. Toto komplikuje možnost pachatele ke smíru a dosáhnutí spravedlnosti, neboť trest pro pachatele může vykonat kdokoliv a jak uzná za vhodné. Aby lidé překonali tyto problémy, tak se dle Locka rozhodli založit stát. To znamená, že dobrovolně převedli část svých svobod a práv na společnou organizaci, jejíž hlavním úkolem je chránit svobodu, práva a majetek členů státu. Stát má dle Locka zajistit ochranu občanů (členů organizace) tím, že bude vydávat přesné a nestranné zákony, prosazovat je ve společnosti a pokud vznikne nějaký spor tak stát má být nezávislým soudcem, který bude respektován a bude schopen i vynutit rozsudek silou.

Nejvýraznější postavou libertariánské politické filozofie je Robert Nozick, který definoval a určil hlavní směr tohoto filozofického proudu. Na Nozickovo politické myšlení měli velký vliv zejména Bruce Goldberg a Murray Rothbard. Nozick, než potkal Goldberga, byl podporovatelem socialismu a státních zásahů do ekonomik a života jedince. Byl členem krajně levicové organizace Studenti za demokratickou společnost (Students for Democratic Society). Když se Nozick seznámil s Goldbergem, který byl zastáncem ekonomického liberalismu, tak po společných debatách byl stále méně přesvědčen o tom, že socialismus je správná politická filozofie. S Rothbardem se Nozick seznámil prostřednictvím Goldberga. Rothbard už v této době byl zastáncem individuálního anarchismu, odmítal existenci státu a podporoval neomezený kapitalismus (Stanford Encyclopedie of Philosophy, 2014). Nozickovo střetnutí se s Rothbardem motivovalo Nozick k formulování právních základů libertarianismu a z těchto základů chtěl obhájit minimální stát (Stanford Encyclopedie of Philosophy, 2014). Hlavní Nozickovo dílo *Anarchie, stát a utopie* z roku 1974 je obhajoba minimálního státu a libertairánských myšlenek na základě práv jedince. Dalšími významnými díly jsou: *Philosophical Explanations*, *The Examined Life*, *The Nature of Rationality*, *Socratic Puzzles* a *Invariances* (Stanford Encyclopedie of Philosophy, 2014). Robert Nozick zemřel v roce 2002 ve Spojených státech amerických.

Nozickova formulace práv a jeho myšlenky inspirované klasickými liberály, hlavně Johnem Lockem, se staly základem libertariánské filozofie.

Nozick představuje princip sebevlastnictví, který říká, že jedinci jsou cíli sami o sobě. To zdůrazňuje kantovský princip, že jednotlivci jsou cíli, nikoliv pouhými prostředky k dosažení cílů a proto nesmí být obětováni, či použiti k dosažení cíle další osoby bez toho aniž by s tím souhlasili (Nozick 2015: 46). Princip sebevlastnictví inspirovaný Lockem se stal hlavním principem libertarianismu. Tento princip vytváří různá omezení pro jednání s člověkem a požadování po něm oběti, z kterých by profitovali ostatní bez jeho souhlasu (Kymlicka 2002: 108). Tyto limity jsou uvedeny v Nozickově teorii práv.

Zde se objevuje rozdíl mezi libertariány a sociálními liberály, kteří neuznávají takto nastavené limity pro požadování oběti a zneužívání jednotlivců ve prospěch ostatních. Sociální liberálové mají totiž odlišné vnímání člověka a svobody a to je zdrojem všech rozdílů. O konkrétních odlišnostech bude pojednáno v další části kapitoly. Dle Nozicka je respektování individuálních práv člověka důležitým aspektem k respektování lidských požadavků, například aby s jedincem nebylo zacházeno jako s pouhým prostředkem pro uspokojení potřeb ostatních. Pokud jsou respektována jedincova práva a jedincova individualita, může si jedinec zvolit, jak chce žít svůj život a čeho chce dosáhnout. Toto pojetí dává prostor pro dobrovolnou spolupráci, která by měla být pro obě strany výhodná a měla by probíhat v atmosféře vzájemné důstojnosti. V této oblasti není mezi libertarianismem a sociálním liberalismem, jehož hlavním představitel je John Rawls, žádný rozdíl. Rozdíl vzniká v chápání, jaká práva jsou nejdůležitější v zacházení s lidmi jako s cíli. Zatím co pro Rawlse a sociální liberály je nejdůležitější právo na určitý podíl ze zdrojů, kterými společnost disponuje, tak pro libertariány je nejdůležitější právo na vlastnictví sebe sama, čili na sebevlastnictví. Rozdíl ve vnímání sebevlastnictví je nejvíce markantní v přístupu k redistribuci. Sociální liberálové tvrdí, že neexistuje rozpor v sebevlastnictví a v nároku na podíl na zdroje. Rawls vyžaduje, aby produkty talentovanějších lidí byly užity k maximálnímu zlepšení životní podmínky znevýhodněných lidí (Myšička 2014: 75). Tento požadavek je dle Nozicka neslučitelný se sebevlastnictvím, neboť pokud člověk plně vlastní sám sebe tak vlastní i svůj talent, znalosti, dovednosti a výsledky své práce. Pokud použije člověk svůj talent k výrobě

produktu, tak daný produkt je majetkem toho kdo ho vytvořil, čili výrobce. Výrobce má právo nakládat s produktem dle své vůle. Požadavek, aby talentovaní lidé se vzdali svých produktů ve jménu znevýhodněných lidí, je dle Nozicka hrubé porušení sebevlastnického práva. Sociální liberálové uznávají právo na sebevlastnictví i uznávají, že talentovaní lidé jsou legitimními vlastníky svého talentu a mají ho využít dle své libosti, ovšem tato práva jsou limitována. Podle sociálních liberálů zisk talentu závisí na štěstí a nikoliv na zásluhách, a proto talentovaní jedinci nemají právo na nerovné výdělky, jež získali právě svým talentem. Sociální liberálové vnímají talent jako součást životní situace lidí a protože talent nebyl získán pouze zásluhou, tak snahy vlády o kompenzaci lidí bez talentu nejsou vnímány nemorálně.

Důkladnější rozbor této myšlenky bude uveden v další části práce. Příklonem k tomuto principu se sociální liberálové odlišují od klasických liberálů a libertariánů. Dle Nozicka tento princip znamená konec myšlenky, že lidi jsou svým cílem a jsou si rovni, protože část lidí se mění na zdroje pro život dalších lidí. Nozick argumentuje, že jen v neomezeném kapitalismu (dále jen kapitalismu) plně platí právo sebevlastnictví. Sebevlastnické právo dle Nozicka má část formální, kdy každý člověk je formálně svým vlastníkem a část reálnou. Tato část sebevlastnictví vyjadřuje schopnost člověka skutečně nakládat se svým životem, jak se mu zlíbí. Následující příklad zlepší chápání obou složek: Ve Viktoriánské Anglii bylo otroctví zakázáno, dělník nemohl být nucen k práci v továrně a mohl zcela svobodně danou práci odmítnout (formální vlastnictví), ale ekonomické nutnosti nutily dělníka, aby souhlasil, že bude pracovat za podmínek, které se už blížily otroctví (Kymlicka 2002: 112). Formálně dělník vlastnil sám sebe, takže ho nikdo nemohl nutit pracovat, ovšem reálně byl ekonomickými okolnostmi nucen pracovat bez ohledu na to, zda chtěl být právě dělníkem či zda mu tato pozice může dopomoci k plnění jeho cílů. Libertariánský ekonomický režim čili kapitalismus není schopen všem lidem zaručit převod formálního sebevlastnictví na reálné sebevlastnictví. Sociální liberálové chtějí tento převod zaručit všem, a proto navrhují redistribuci majetku a zdanění více talentovaných lidí, což kritizují libertariáni, protože liberální sociální programy limitují vlastnická práva a

omezují schopnost sebeurčení. Proto odstranění sociálních programů (což žádá Nozick), nebo jejich omezení na absolutní minimum (což žádá libertarián Friedman) povede ke zlepšení v oblasti sebeurčení (Kymlicka 2002: 124). Nozick argumentuje, že nedobrovolné zdanění porušuje lidskou důstojnost a důstojnost je základ rovnosti mezi lidmi.

Dle Nozicka ze sebevlastnického práva vzniká právo vlastnické. Nozick tvrdí, že v rámci trhu se vyměňuje lidská síla (kterou člověk vlastní) a produkty, které byly vytvořeny lidskou silou. Když byla lidská síla použita na produkt, tak se transformuje sebvlastnické právo na právo vlastnické a tak může člověk se svým majetkem zacházet, jak se mu zlíbí. Může majetek prodat a tak se vlastnická práva převést na další osobu, ale pokud někdo získal majetek jinak než dobrovolným obchodem, tak na majetek nemá právo a pokud daný majetek prodá někomu jinému, tak ani ona osoba nemá legitimní právo s daným majetkem zacházet. Někdy je těžké či dokonce nemožné určit původ majetku a i v tomto případě je jeho držení nelegitimní. Aby bylo možné legitimizovat takový majetek Nozick navrhuje, aby došlo k všeobecné redistribuci zdrojů za použití Rawsova principu rozdílnosti, pouze tak bude naplněn libertariánský princip převodu majetku. Rawlsův princip rozdílnosti tvrdí: „Společenské a ekonomické nerovnosti musejí splňovat dvě podmínky. Za prvé, musejí být spojeny s úřady a pozicemi přípustnými všem za podmínek férové rovnosti příležitostí; a za druhé, musejí sloužit k co největšímu prospěchu nejméně zvýhodněných členů společnosti“ (Myšička 2014:75). Tento princip k tomuto opatření by mělo dojít, i když není původní majitel majetku znám (Kymlicka 2002: 112).

Nozick se nechal inspirovat Lockem v oblasti soukromého vlastnictví. Locke tvrdí, že soukromý majetek vzniká kombinací práce a zdrojů. Člověk může získat tolik majetku, kolik chce za podmínky, že daný majetek se nesmí zkazit či musí být použit dříve, než se znehodnotí. Nozick se inspiroval Lockovým vysvětlením nabytí majetku i jeho výše uvedenou podmínkou. Dle Nozicka je nejlepším testem pro legitimitu přivlastnění, to že se nezhorší stav majetku ostatních lidí (Kymlicka 2002: 112). Nozick je zastánce privatizace oblastí, které jsou v současné době ve veřejném vlastnictví. Veřejné vlastnictví je spojené s fenoménem zvaným tragédie obecní pastviny (Tragedy of the common). Tragédie společného vlastnictví

spočívá v tom, že se všichni lidé snaží maximálně využít veřejný majetek a zároveň nikdo se o daný majetek nestará. Příkladem může být obecní pastvina, kterou všichni pastevcí využívají k pastvě svých zvířat. Pokud velikost populace překročí určitý limit, bude využívání pastviny natolik intenzivní, že ta ztratí schopnost své regenerace. Každý pastevcec bude jednat racionálně a bude zvětšovat svůj chov, aby více vydělal a měl větší zisky. I kdyby si některý z pastevců uvědomil, že dochází k ničení dané pastviny a chtěl tomu zabránit tím, že by své stádo již nezvětšoval, stejně by to nemělo smysl, protože ostatní pastevcí „zaujmou jeho místo“. Po určitém čase je celá pastvina zničená a pro pastvu nepoužitelná. (Hardin, 1968: 1243-1244). Podle Nozicka nejlepší přístup by bylo privatizovat obecní pastvinu. Lidé, kteří ztratili možnost využít půdu, která byla ve veřejném vlastnictví, byli kompenzováni tím, že získali zaměstnání na soukromé půdě, dostávali plat a díky investicím majitele byla půda kultivována, zachráněna před zničením a stala se vysoce výnosnou. Nozick tvrdí, že privatizovat část objektů je legitimní pokud, životní úroveň lidí, v materiálním pojetí, neklesne pod úroveň, na které byla v době, kdy majetek byl veřejným vlastnictvím (Kymlicka 2002: 115). Kapitalismus dle Nozicka uspěl v tomto testu což je další důkaz, že kapitalismus je správný ekonomický systém.

Libertarianismus není primárně postaven na myšlence svobody. Nozick netvrdí, že lidé jsou svobodní, morálně řečeno, že mohou použít vždy svou fyzickou sílu dle své libosti (Kymlicka 2002: 138). Princip sebevlastnictví není přejat z principu svobody (Kymlicka 2002: 138). Řada libertariánů ovšem tvrdí, že libertarianismus je postaven na principu svobody, protože neomezený trh znamená více svobody pro jedince než ostatní druhy ekonomického režimu, svoboda je pak hlavní hodnota a proto je svobodný trh přímo morální povinnost (Kymlicka 2002: 138). Svoboda není hlavní hodnotou libertarianismu, ani sociálního liberalismu a přesto se obě filozofie snaží prosadit a uchránit určitou část svobod, které jsou pro lidi nejdůležitější. Libertariáni prosazují svobodný trh, svobodné podnikání a svobodu zacházet se svým tělem a produkty, které vytvoří. Sociální liberálové prosazují politické a sociální svobody. Libertarianismus je teorie postavená na rovnosti, ve smyslu, že všichni lidé mají stejná práva a stejné

postavení před právem, proto jsou proti zvyšování úrovně svobody tím, že by prosazovali distribuci svobod, která by znamenala nerovné zacházení s jednotlivci. Libertariáni plně respektují lidské volby a odmítají jakýkoliv princip, který by narovnával nerovné životní prostředí na rozdíl od sociálních liberálů.

Hlavní rozdíly mezi výše zmíněnými libertariány a sociálními liberály je v pojetí svobody.

Libertariáni přejímají tzv. negativní definici svobody. Isaiah Berlin (dále jen Berlin) tuto svobodu popisuje jako svobodu „od něčeho“ (Berlin, 2002: 174). Takto pojatá svoboda bývá chápána jako nepřítomnost překážek lidského jednání. Sociální liberálové přejímají tzv. pozitivní definici svobody. Tato svoboda je popsána jako svoboda k rozhodování, nezávislosti, ke konání své vlastní vůle, k autonomii atd. (Berlin, 2002: 178).

Dalšími oblastmi sporu je oblast vlastnictví a distribuce. Rawls souhlasí s myšlenkou, že lidé vlastní sami sebe, jsou svými cíli a že mají práva na produkty, které stvoří, ovšem tato práva jsou omezena. Podle Rawlse zisk talentu závisí na štěstí nikoliv na zásluhách, a proto talentovaní jedinci nemají právo na nerovné výdělků, jež získali právě talentem. Liberálové vnímají talent jako součást životní situace lidí a protože talent nebyl získán zásluhou tak snahy vlády o kompenzaci lidí bez talentu nejsou vnímány nemorálně (Kymlicka 2002: 109). Rawls nezastává zcela rovnostářské názory, dle něj je možné ospravedlnit nerovnosti, pokud vedou ke zlepšení situace všech občanů, hlavně těch nejvíce znevýhodněných. Rawls se tedy snaží vytvořit kompromis mezi svobodou a rovností. Libertariáni tento kompromis kritizují nejen z morálního hlediska, ale i praktického, protože dle libertariánů postupem času porostou náklady na vyrovnání životních situací, budou růst intervence vlády do života jedince i hospodářství, takže se celé hospodářství postupně reformuje na centrálně řízené a objeví se snahy o obnovení sociálního inženýrství. Toto nařčení sociální liberálové odmítají a prohlašují, že je možné najít ideální kompromis. Sociální liberálové tvrdí, že jsou oblasti kde narovnávání příležitostí je bezproblémové někdy i žádané, jako příklad uvádějí školství.

Například požadavek, aby školy poskytovali stejnou kvalitu vzdělání bez ohledu na geografické či sociální aspekty.

Sociální liberálové nechtějí narovnávat prostředí pouze mezi sociálními skupinami, ale také mezi jednotlivci. Podle sociálních liberálů má prostředí, ve kterém člověk, vyrůstá a žije velký vliv na jeho rozhodování a tím pádem i na jeho svobodu, takže narovnání prostředí má posílit jedincovu svobodu. I když sociální liberálové odmítají radikální myšlenky, jako je vytvářet identické prostředí pro děti s tím, že je to nepřijatelné omezení volby, tak libertariáni vidí v tomto přístupu sociálních liberálů velké riziko, protože vytvořit identické podmínky pro růst dítěte a později identické podmínky pro všechny jedince je logický dopad jejich myšlenek. Někteří libertariáni se domnívají, že pokud talent je otázka štěstěny a lidé si ho nezasloužili, tak co zabráni sociálním liberálům přijít s nápadem, aby za pomoci genetického inženýrství byl ovlivněn vývoj embrya, tak aby všechny nově narozené děti měli stejné schopnosti a stejné dovednosti?

Jedním z dalších významných představitelů libertarianismu je Ayn Randová, vlastním jménem Alisa Zinověna Rozenbaumová. Emigrovala v roce 1925, kdy získala povolení navštívit příbuzné ve Spojených státech amerických a protože nesnášela sovětský systém, tak neměla v plánu se vrátit zpět do Sovětského svazu. Ve Spojených státech amerických, psala různé novely, a aby ochránila svou rodinu v Sovětském svazu před úřady, začala vystupovat pod jménem Ayn Randová, což je zkratka jejího ruského příjmení. Randová pracovala v Hollywoodu, kde potkala svého budoucího manžela Franka O'Conora, za kterého se v roce 1929 provdala. S manželem žila v New Yorku, kde její názory ovlivňovali intelektuálové, kteří se zabývali myšlenkami Johna Locka, dále jí ovlivnili ekonomové rakouské školy hlavně Ludwig von Mises a politická filozofka Isabela Patersonová. Randová zemřela v roce 1982. Mezi její hlavní díla patří knihy: *We the living*, *Anthem*, *Zdroj* (Fountainheas), *Atlasova vzpoura* (Atlas Shrugged), *The Virtue of selfishness*, *Capitalism: The unknown ideal*, *The Romantic Manifesto*, *The New Left: Anti-industrial revolution*, *Philosophy who need it* a další. Randová vytvořila vlastní filozofický směr, který nazvala objektivismus. Objektivismus má široký rozsah, pojednává o realitě,

poznání, rozumu, člověku, dobru a zlu, jaké jsou ctnosti, co je štěstí, zabývá se i státem, kapitalismem a uměním.

Pro bližší pochopení objektivismu a myšlenek Ayn Randové tato práce představí i její objektivistickou filozofii. Objektivistické vnímání reality je postaveno na třech hlavních principech a to principu existence, principu vědomí a principu identity. Princip existence říká, že věci kolem nás existují a existují nezávisle na našem vědomí (prvotnost existence vůči vědomí). Princip vědomí říká že, k pochopení a identifikaci věcí, které existují, je třeba vědomí. Vědomí, ať už lidské nebo nadlidské v žádném případě realitu nevytváří. Princip identity tvrdí, že každá věc, která existuje má určitou identitu a přesně dle této identity se chová a je vyloučeno, aby se chovala k rozporu s ní. K lepšímu pochopení všech třech principů je uveden příklad gravitace. Na zemi existuje gravitace již od jejího vzniku, ovšem teprve Newton se jí začal vědecky zabírat a snažil se pochopit, proč věci padají, jinak řečeno proč jsou přitahovány silou směrem do středu Země. Při pozorování gravitace si všiml několika zákonitostí například, že lehčí tělesa jsou přitahována těžšími a tak popsal gravitační zákony. Gravitace existuje nezávisle na vědomí, protože před Newtonem nikdo neřekl toto je gravitace, dále gravitace má určitou identitu a podle ní se projevuje a tyto projevy jsou popsány v gravitačních zákonech.

Dle objektivistů vědomí používá k uvědomování si existence a jejímu poznání a pochopení smysly. Smysly se podílejí i na tvorbě pojmů, protože dle objektivistů každý pojem má mít určitý vztah k realitě a to buď přímo či nepřímo. Přímý vztah k realitě má například pojem strom, strom je možné poznat přímo hmatem, zrakem i čichem. Nepřímý vztah k realitě má například pojem les, protože les se skládá z částí, které lze smysly poznat, jako jsou stromy, jeleni, veverky, tráva atd.

Randovou silně ovlivnila Aristotelova filozofie, kterou se nechala inspirovat. Konkrétně jí inspirovala jeho myšlenka objektivní reality, což znamená, že realita a svět je nezávislý na lidském vědomí a může být poznána pouze skrze lidské smysly. Klíčovou roli v její filozofie hraje i logika.

Randová pojímá člověka jako cílově orientovanou a podmíněnou bytost. Dle Randové život člověka, tak jako všech živých organismů, je

zaměřen k určitému cíli a to k přežití. Aby člověk mohl přežít, musí splnit podmínky dané jeho biologickou podstatou. To znamená, že člověk musí uspokojit své tělesné potřeby, jako jsou jídlo, pití atd. K uspokojení těchto potřeb člověk využívá rozum, kterým poznává realitu a jednotlivé zákonitosti reality, jinak řečeno se člověk učí a výsledkem tohoto procesu mohou být znalosti týkající se například pěstování rostlin, lovu, vyrábění a používání nástrojů atd. Rozum ovšem je atributem jednotlivce a jen na jednotlivci samotném záleží, jak ho použije, či zda ho vůbec použije. Není možné přenášet libovolně znalosti jednoho člověka na dalšího, k přenosu znalostí musí žák aktivně použít svůj rozum, aby pochopil, nikoli si jen zapamatoval, znalosti předávané učitelem.

Život je základem objektivistické etiky. Život není vnímán jako pouhé přežívání, ale život má být naplněn štěstím, radostí a spokojeností a proto dobro je vnímáno jako věci či činnosti, které vedou k zachování života a zlo jako věci či činnosti, které naopak vedou ke smrti. Morální jednání je pak jednání, které dlouhodobě vede k zachování života. Toto pojetí morálního jednání odráží fakt, že délka a kvalita lidského života závisí na jednání člověka, pokud člověk plánuje své jednání pouze v krátkodobém nebo střednědobém horizontu, tak si může zkracovat život, pokud například jí pouze nezdravé instantní jídlo, protože je levnější může si trvale poškodit zdraví a snížit tak kvalitu i délku svého života. Pokud se tedy člověk chová racionálně a dlouhodobě plánuje, tak by měl být plným příjemcem prospěchu svého jednání, čili měl by se chovat racionálně egoisticky. O egoismu Randová hovoří takto: „... prvotním morálním závazkem každého jednotlivce je dosažení jeho vlastního blahobytu, prospěchu či zájmu (v tomto kontextu jde o synonyma). Říká, že každá člověk by měl „pečovat o své zájmy“, měl by být „sobecký“ v tom smyslu, že on sám má být příjemcem prospěchu z vlastního morálního jednání“ (Piekoff, 2001: 232). Alternativou takto vnímanému egoismu je pak sebeobětování, kdy primární morální závazek není k životu daného jedince, ale sloužit někomu jinému například bohu či společnosti. Racionálně egoistický člověk vede život na základě vlastního rozumového úsilí, to znamená, že myslí a jedná sám za sebe a nenechá ostatní, aby řídili jeho život, ovšem to neznamená, že racionálně egoistický člověk musí žít na pustém ostrově. Takovýto člověk

žijící ve společnosti může spolupracovat s ostatními, může se učit od ostatních lidí, může obchodovat s ostatními, aby si usnadnil život. Pro rozhodnutí s kým spolupracovat je důležité spravedlivé hodnocení lidí. Spravedlnost je vnímána jako schopnost racionálně posoudit charakter lidí a to při využití všech nám dostupných informací o daném člověku a v kontextu vzniku daných informací bez předsudků (Rand, 2014: 961). Jedním z nejhorších prohřešků proti člověku vidí objektivismus iniciaci fyzické síly vůči ostatním lidem čili násilí (Piekoff, 2001: 308). Násilí je zaměřené proti nejvýznamnější hodnotě a to životu a to buď přímo, kdy se někdo snaží člověka zabít či nepřímo, kdy mu omezí možnosti žít plnohodnotný život například zlomením ruky či zničením majetku. Důležité je poznamenat, že jako zlo vnímá Randová iniciaci síly, nikoliv užití síly v sebeobraně.

Pro politickou filozofii je důležitou otázkou otázka práva a takto se o právech vyjadřuje Randová: „jsou morálním pojmem – pojem vytvářející logický přechod od principů vymezujících chování jednotlivce k principům, které jsou mu vodítkem pro vztah vůči ostatním – pojem zachovávajícím a chránícím individuální morálku v kontextu společnosti – pojítkem morálních pravidel jednotlivce a právního systému společnosti, spojovacím článkem morálky a politiky“ (Piekoff, 2001: 345; Rand, 1963: 92). Lidé, dle Randové stejně jako dalších libertariánů, narozením získají určitou sadu práv, kdy hlavním právem je právo na život, toto právo znamená zachovat a chránit vlastní život, provádět činnosti, které jsou nezbytné pro jeho zachování (Piekoff, 2001: 346). Z tohoto základního práva jsou odvozena další tři hlavní práva a to právo na svobodu, majetek a sledování štěstí. Právo na svobodu má zajistit člověku možnost přemýšlení a řízení se vlastním rozumem a dle svých cílů. Právo na majetek (ve smyslu soukromého vlastnictví), odráží fakt, že člověk k životu využívá různé nástroje, které si sám vyrobil, či je koupil, toto právo zajišťuje člověku volně nakládat dle své libosti s věcmi, které získal obchodem nebo výrobou, aby naplnil své cíle. Posledním právem je právo na sledování štěstí, ovšem nikoliv právo na štěstí. Toto právo má zaručit, že člověk může žít dle své libosti a může si vybírat své životní cíle.

Stát pak slouží jako instituce ochrany práv jednotlivců. O činnostech státu a uspořádání státu budou pojednávat následující kapitoly. V ekonomické oblasti je dle Randové nejlepším ekonomickým systémem kapitalismus, který Randová definuje takto: „Kapitalismus je společenský systém založený na uznání individuálních práv, včetně práva na majetek, přičemž veškerý majetek je vlastněn soukromě“ (Rand, 1986: 19). Tato definice kapitalismu přináší i morální obhajobu, neboť kapitalismus plně respektuje lidská práva, lidé mohou svobodně vyrábět a prodávat. Tento systém zajišťuje, že nikdo nebude nucen uzavírat obchod, pokud s tímto obchodem jedna strana nesouhlasí.

Z hlediska politické filozofie myšlenky Ayn Randové spadají do libertariánského proudu. Randová stejně jako libertariáni vnímá člověka jako racionální autonomní bytost, která má přirozená práva na život, majetek, svobodu a na sledování vlastního štěstí. Randová uznává pouze negativní definici svobody stejně jako ostatní libertariáni. Vnímá stát jako ochránce práv jedince a kapitalismus jako jediný morálně ospravedlnitelný ekonomický režim. Pokud by došlo k přesné aplikaci myšlenek Randové a Nozicka, tak výsledky by byly stejné a to znamená, že by vznikl stát, jehož cílem by byla ochrana práv a svobod jednotlivce, s kapitalistickým ekonomickým režimem a pouze soukromým vlastnictvím.

3 Anarchie a stát

3.1 Nozickův koncept vzniku státu

Oba dva autoři, podobně jako Locke, vytváří myšlenkový experiment, kterým se snaží teoreticky vysvětlit vznik státu. Jejich myšlenkový experiment je založen na pojmu anarchie, nebo přirozený stav. Jedná se pouze o myšlenkové konstrukty a nepopisují reálně vzniklé situace.

Nozick při popisu anarchie vychází z Lockova přirozeného stavu a popisuje jí takto: „Stav dokonalé svobody řídití svá jednání a nakládati se svým majetkem a se svými osobami, jak považují za vhodné v mezích přirozeného zákona, aniž žádají povolení nebo závisí na vůli kohokoli jiného“ (Nozick, 2015: 27). Přirozený stav Nozick popisuje dále jako „omezení přirozeného zákona praví, že nikdo nemá poškozovat druhého v životě, zdraví, svobodě nebo majetku“ (Nozick, 2015: 27). V přirozeném stavu ne všichni lidé plně respektují přirozený zákon: „Někteří lidé tato

omezení porušují, napadají práva ostatních a působí škodu sobě navzájem, a lidé mohou před těmi, kdo jejich práva napadají, bránit sebe i ostatní.“ (Nozick, 2015: 27); „Ten, kdo utrpěl nějakou újmu, má právo domáhati se náhrady na tom, kdo jí způsobil.“ (Nozick, 2015: 27); „Každý má právo potrestat přestupníky tohoto zákona v takovém stupni, jaký může zabránit jeho porušování.“ (Nozick, 2015: 27); „Každý člověk může zločince potrestat, ale jen toliko, aby mu oplatil, pokud klidný rozum a svědomí nařizují tím, co jest úměrného jeho přestupku a tolik, co může sloužit k náhradě a k výstraze.“ (Nozick, 2015: 27). Anarchie má pak několik přirozených nevýhod. Lidé v anarchii posuzují vlastní případ a mají tendence stranit sami sobě a tvrdit, že jsou v právu, přeceňují újmu, pokoušejí se trestat lidi více, než je přiměřené a domáhají se odškodění, které je značně přeceněné (Nozick, 2015: 29). To pak vede k začarovanému kruhu nepřátelství, kdy přehnané sankce na pachateli nějakého provinění se vůči přirozenému zákonu porušují pachatelova práva, a tak se pachatel mstí oběti a ta zase pachateli. Vzájemná nevraživost a nedůvěra znemožňuje, aby došlo k urovnání případu a aby se trvale ukončilo nepřátelství mezi oběma stranami. I v případě, že jedna strana projeví vůli skončit s nepřátelstvím, tak vlivem vzájemné nedůvěry a očekávání, že druhá strana poruší své slovo, se každá strana připravuje na to, že se bude mstít a tvrdit, jak byla porušena její práva. Tuto situaci nemůže vyřešit ani někdo třetí, protože strany sporu nejsou povinny se řídit rozhodnutím jakéhokoliv soudce, a pokud soudce rozhodne v neprospěch nějaké strany, tak daná strana ho může obvinít z podjatosti a tím zdůvodnit proč se rozhodla ignorovat daný rozsudek.

Jednotlivci se v anarchii mohou spojit do ochranného sdružení (dále jen sdružení). Členové sdružení by si zachovali svá práva i své svobody. Člen sdružení by se v případě potíží mohl obrátit na ostatní členy a ti by mu pomohli s prosazováním jeho práv. Dle Nozicka by se takováto sdružení musela vypořádat s následujícími problémy: 1. Každý člen musí být neustále připraven splnit svou ochranou funkci (ale jak bude probíhat rozhodování o tom, kdo ochranou funkci splní, pokud jí nemusí plnit všichni jeho členové?); 2. Každý člen může povolat na pomoc ostatní prohlášením, že jsou nebo byla porušena jeho práva. Sdružení nebudou chtít být

k dispozici svým hašteřivým nebo paranoidním členům, natožpak těm, kteří by se mohli pokusit pod záminkou sebeobrany sdružení zneužít k poškození práva někoho jiného (Nozick, 2015: 29). Dalším důležitým problémem pro sdružení jsou případy, kdy dva členové stejného sdružení budou tvrdit, že ten druhý porušil práva toho prvního, a oba dva povolají ostatní členy sdružení, aby zasáhlo. Tuto situaci může sdružení vyřešit tak, že při jeho založení se členové dohodnou, že pokud dojde ke sporu mezi dvěma členy, tak ostatní nebudou zasahovat. Toto řešení dává prostor ke vznikům frakcí.

Frakce ve sdružení pak mohou bojovat mezi sebou a tak přivodit rozpad celému sdružení. Členové vědí, že síla sdružení spočívá v jejich počtu a jednotě, tak řada sdružení přijme určitá pravidla, jak jednat v případě rozporu dvou členů v rámci sdružení, aby se předešlo vytváření frakcí a oslabování jednoty sdružení. Pravidla sdružení mají význam i pro nečleny, protože se dá očekávat, že lidé se raději připojí do sdružení s jasnými pravidly, než ke sdružení bez pravidel. Cílem každého sdružení je získat co nejvíce členů. Pokud má sdružení dost členů, může vyřešit problém neustálé pohotovosti, a to dělbou práce. Část lidí ve sdružení se tak bude moct zabývat pouze ochranou členů sdružení, zatím co ostatní se mohou věnovat jiným činnostem a ochráncům platit. Sdružení se nemusí zabývat pouze ochranou členů před násilím, ale může sloužit také jako soudce. Podmínkou členství ve sdružení může být, že v případě rozporu sdružení vybere nezávislého soudce, který spor rozřeší. Rovněž mohou vznikat soudní sdružení, jejichž hlavní činností bude spravedlivě rozsuzovat spory. V případě sporu může sdružení využít služeb soudního sdružení a rozsudek vymáhat na svém členovi. Toto je jedna možnost, jak je možné řešit spory mezi členy sdružení. Obě strany se mohou rozhodnout dle své libosti, jak vyřeší spor. Například to může být souboj, popřípadě si samy určí soudce atd. Další významnou otázkou dle Nozicka je otázka „zda budou ochranné agentury požadovat, aby se jejich klienti zřekli uplatnění svého práva na soukromou odplatu v případech, že jim uškodí někdo, kdo není klientem agentury“ (Nozick, 2015: 31)? Tato otázka je klíčová pro přežití sdružení, protože pokud by se členové nevzdali tohoto práva, tak by mohlo dojít ke sporům mezi různými sdruženími a malá sdružení by mohla být zatažena do sporů, které nemají šanci vyhrát. Možným řešením této

situace by byly dohody mezi sdruženími, že klient, co porušil práva jiného klienta, bude potrestán svým sdružením, popřípadě se mohou sdružení dohodnout na tom, že sdružení umožní potrestat svého člena jiným sdružením. Dohody už závisí na vůli a postavení jednotlivých sdružení.

Na určitém místě může dojít ke vzniku dominantní ochranné agentury (dále jen agentury), která má v určitém geografickém prostoru dominantní postavení. Tato agentura může vzniknout pohlcováním ostatních sdružení či přebíráním jejich klientů na základě výhodnější nabídky produktů. Vznik agentury je výsledek tržních mechanismů. Lze očekávat, že v určitém geografickém prostoru bude ředitel ochranného sdružení úspěšně získávat klienty, sjednávat fúze s dalšími sdruženími, popřípadě konkurenční sdružení nebudou schopna odolávat tlaku agentury a ukončí svou existenci. Agentura ovšem není státem, a to ze dvou důvodů. Za prvé: dominantní ochranná agentura umožňuje některým lidem prosazovat svá práva a za druhé: nechrání všechny jedince ve své působnosti (Nozick, 2015: 39). Nozick uvádí, že „ stát si nárokuje monopol na rozhodování, kdo a kdy smí použít sílu; říká, že jen on smí rozhodovat o tom, kdo sílu použije a za jakých to bude podmínek; sám pro sebe si nárokuje výhradní právo legitimizovat a schvalovat každé použití síly uvnitř svých hranic; kromě toho si nárokuje právo potrestat každého, kdo tento monopol poruší“ (Nozick, 2015: 39). Agentury tomuto popisu neodpovídají, protože si nenárokuje daný monopol. V oblastech, kde působí, můžou žít jedinci, kteří nevyužívají služeb této agentury a sami se rozhodují, kdy použijí sílu. Pokud sílu nepoužijí na člena agentury, tak agentura je nemůže postihnout za toto použití síly. S tímto faktem je spojen další důvod, proč agentury nejsou státy. Stát totiž chrání všechny obyvatele na svém území bez ohledu na to, kolik a zda vůbec tito obывatelé přispívají na jeho chod. Agentury poskytují ochranu pouze těm, kdo za ní zaplatí a i intenzita ochrany a její způsob se liší podle výše platby. Žádná agentura v tomto systému neposkytuje svou ochranu zdarma. Celý systém sdružení a agentur stále funguje v tržní logice, protože poskytují své služby pouze platicím zákazníkům. Pro Nozicka je tržní princip klíčovým principem. Pro řadu anarchistů je vznik ochranné agentury řešením problémů, které vznikají z přirozeného stavu.

V systému agentur je důležitý vztah mezi nezávislým jedincem a agenturou. Nezávislí jedinci nejsou členové ani klienti sdružení nebo agentur. Tito jedinci se rozhodli, že si budou sami hájit svá práva a své svobody. Problémy ve vztahu nezávislého jedince a agentury vznikají v případě, kdy nezávislý jedinec hájí svá práva vůči klientovi agentury. Agentury se pak musí rozhodnout, jak se zachovají, zda budou bránit práva svých klientů a tím budou bránit nezávislému jedinci v jeho počínání. Nezávislý jedinec si může vybrat jakoukoliv metodu, jak dokázat, že jeho práva byla porušena, a žádat kompenzaci čili náhradu škody, která vznikla porušením jeho práv a svobod. Teoretici přirozeného stavu nepředstavili příliš propracovanou koncepci procesu dokazování viny, proto vzniká řada otázek. Například: může se člověk bránit potrestání? Musí dovolit, aby byl potrestán a vybrat si kompenzaci až poté, co dokáže, že byl potrestán nespravedlivě? Komu má dokazovat, že byl nespravedlivě potrestán? Pokud ví, že proces vedený proti němu je nespravedlivý, musí čekat, až proces skončí a až poté vymáhat kompenzaci, nebo může začít vymáhat svá práva už během procesu (Nozick, 2015: 108)?

Jedinec se může vzepřít postupu, který je dle něj nespravedlivý a nespolehlivý. Může požadovat po agentuře, aby uplatnila jeho práva a bránit se postupu, u něhož byla nespravedlivost a nespolehlivost prokázána. Agentura může pak vydat seznam postupů, které uznává jako spravedlivé a spolehlivé. Pokud by chtěl nezávislý jedinec uplatnit svůj postup, musí nezávislý jedinec agentuře dokázat, že jeho postup je spolehlivý a spravedlivý. Pokud to nezávislý jedinec dokáže a prokáže i vinu klienta agentury, tak agentura musí uhradit náklady na dokazování a za opožděné potrestání viníka. Ovšem v případě, že nezávislý jedinec neprokáže před agenturou spravedlnost a spolehlivost svého postupu a zjistí-li se, že jím odsouzený člověk byl ve skutečnosti nevinný, má nárok na plnou kompenzaci od trestajícího. Tato pravidla se ovšem týkají pouze jednání nezávislých jedinců vůči klientům agentury nebo jednání mezi klienty agentury, a nevztahují se na jednání mezi nezávislými jedinci. Agentura, která je natolik silná, aby byla schopná zakazovat jiné postupy, než sama schválila, má dominantní postavení na trhu a získává de facto monopol na užití síly. Může vydat rozhodnutí, ve kterém zakáže všem lidem používat

jiné postupy než ty, které jsou touto agenturou schváleny a zdůvodnit to tak, že ostatní postupy přinášejí pro její klienty rizika. Pak ovšem musí kompenzovat všechny nezávislé jedince, protože omezila jejich svobody a jejich práva: „Klienti ochranné agentury tady musí kompenzovat nezávislé jedince za nevýhody, ve kterých se ocitli kvůli zákazu svépomocného prosazování svých vlastních práv proti klientům agentury. Nejlevnějším způsobem, jak nezávislé jedince kompenzovat, by nepochybně bylo poskytnout jim ochranné služby, které by pokrývaly tyto konfliktní situace s platicími zákazníky ochranné agentury“ (Nozick, 2015: 122). Nezávislí jedinci si rovněž mohou zažádat o finanční kompenzaci a pak opustit oblast působnosti této agentury. Takovouto agenturu pak lze označit jako stát, protože má monopol na použití síly na daném území a chrání všechny obyvatele daného území, protože i jedinci, co nejsou jejími klienty, jsou touto agenturou chráněni. Ochrana je v tomto případě kompenzace za zákaz užití jiných postupů, než schválila daná agentura.

Nozick vysvětluje vznik státu pomocí metafory neviditelné ruky trhu. Tento princip vysvětluje takto: „... nějaký celkový model nebo plán, který působí dojmem, že vznikl jako výsledek úspěšného pokusu jedince nebo skupiny tento model zrealizovat, byl ve skutečnosti vytvořen a udržován procesem, který o dosažení celkového modelu nebo plánu rozhodně „neusiloval“. Nazvěme toto vysvětlení po Adamu Smithovi *vysvětlení pomocí neviditelné ruky*. („Každý jedinec ... myslí jen na svůj zisk. A přitom je veden neviditelnou rukou tak, že uskutečňuje cíl, který nebyl součástí záměru.“)“ (Nozick, 2015: 35). Stát dle Nozicka nevznikl najednou společenskou smlouvou, jak to uvádí Locke, ale vznikl postupným vývojem a v různých etapách, kdy cíl tohoto vývoje nebyl předem znám. V první etapě vývoje státu se lidé sdružili do ochranných sdružení a cílem těchto sdružení byla ochrana členů. V další vývojové etapě vzrostl počet členů natolik, že bylo možné rozdělit práci mezi členy sdružení, čímž se transformovala na agenturu a došlo i k novému institucionálnímu uspořádání uvnitř agentury. V následující etapě se nějaké agentuře podařilo stát se v nějaké geografické oblasti dominantní, protože úspěšně chránila klienty a podařilo se jí absorbovat ostatní sdružení či přebrat jejich klienty. Agentura pak začala být aktivní ve vztazích vůči ostatním agenturám a

podářilo se jí vytvořit mechanismus, kterým řeřila spory svých klientů a klientů ostatních agentur. V závěrečné etapě využila agentura svou dominanci, aby ochránila své klienty před praktikami nezávislých jedinců, a vydala seznam postupů, které mohou být použity při procesu vymáhání práva, a všechny ostatní postupy byly agenturou zakázány. Protože tím ovšem došlo k omezení práv a svobod nezávislých jedinců, tak agentura byla nucena tyto jedince odškodnit, a to tím, že jim poskytovala své ochranné služby. Takto vznikl stát postupnou koncentrací moci v rukou vedení agentury.

3.2 Koncept vzniku státu dle Randové

Randová nabízí jiný pohled na vznik státu než Nozick. Podobně jako Nozick využívá koncept přirozeného stavu, jehož nevýhody byly popsány na začátku této kapitoly. Hlavní nevýhodou přirozeného stavu dle Randové je beztrestné užívání fyzického násilí proti lidem, ať už je to násilí jedince proti jedinci či společenství jedinců proti jedinci (Randová, 1964: 76). Zastává názor, že je třeba zabránit iniciaci fyzické síly a tím chránit práva a svobody jedinců. Jedinou institucí, která tohle dokáže zařídít, je stát. Stát vzniká společenskou smlouvou, kdy členové státu dobrovolně předají část svých svobod a práv na tuto instituci. Stát pak má monopol na užití síly, organizuje a rozhoduje, jak bude síla použita. Z hlediska morálního je existence státu zcela v pořádku, protože vznikl za dobrovolného souhlasu všech jeho členů. Pokud se jedinec nechce podřídít vůli státu, má dle Randové právo opustit území daného státu a najít si prostředí, kde panuje anarchie. Pokud nově vzniklý stát neumožní jedinci, který dobrovolně nesouhlasil s převedením části svých práv a svobod této instituci emigrovat, tak se stát dopouští násilí na daném jedinci a omezuje jeho práva. Hlavním cílem státu je ochránit své členy před náhodným užíváním fyzické síly. Tuto ochranu uplatňuje jak proti vlastním členům, tak i proti jedincům za hranicemi státu.

Stát sám reguluje sílu užitou při ochraně, tedy omezuje sám sebe v jejím užívání. Státní představitelé a orgány proto nemohou libovolně rozhodovat o jejím využití.

Dle Randové neexistuje morální a funkční alternativa státu. Samotná anarchie není garance individualismu, jak tvrdí někteří její

zastánci, ale právě naopak. Nejvýznamnějším propagátorem anarchie byl Karl Marx. (Piekoff, 2001: 364-365). V jeho případě byla anarchie vyjádřením utopického kolektivismu (Piekoff, 2001: 365). Podle tohoto pojetí je stát vykořisťovatelem a je pouze dočasný, protože postupným vývojem stát odumře a lidé budou žít v harmonii (Piekoff, 2001: 365). Harmonie přijde, až se lidé vzdají své individuality a budou se chápat jako součást organického celku.

Pokud by nedošlo k vytvoření státu, tak dle Randové by jedinci libovolně využívali svou sílu tak, jak to v přirozeném stavu činí, a byla by vytvořena společenství, která mají pouze bránit své členy, nikoliv regulovat použití síly uvnitř a vně společenství. Došlo by k chaosu a vytvoření systému gangů. V tomto systému by člen gangu mohl dle své libosti využívat sílu proti nečlenům gangu, gang by pak mohl využívat sílu vůči nezávislým jedincům a zotročovat je. Tito otroci by se starali o členy gangu a zajišťovali by obživu gangsterům, kteří by pokračovali v lovu nezávislých jedinců, kradení, vydírání atd. Pokud by se na nějakém území zformovalo více gangů, tak není vyloučené, že by začala válka gangů o moc a zdroje. Takovýto stav nezajišťuje přežití jedince a vede k systematickému potlačování práv a svobod jedince. Ochranná sdružení, která byla popsána výše, fungují na stejných principech jako gangy, takže je možné, že se transformují do ochranných gangů, popřípadě budou tvořit zárodky nových gangů. Soukromé ochranné agentury jsou dle Randové na stejné úrovni jako ochranné gangy, protože libovolně využívají svou sílu na nečlenech. Proto alternativa soukromých ochranných sdružení neposkytuje dostatečnou záruku v ochraně jedinců.

Dle Randové je v přirozeném stavu existuje možnost založit společenství, ve kterém se členové dobrovolně zřeknou využívání síly. Existence takovéhoho pacifického společenství je závislá na prvním nemorálním členovi či na prvním nemorálním člověku, který toto společenství objeví (Randová, 1964: 77). Další alternativou státu je dle některých anarchistických teoretiků možnost tzv. soutěživých států (Randová, 1964: 80). To znamená, že by na jednom území operovalo více států a lidé by mohli libovolně měnit občanství a státní služby. Tento koncept odráží nepochopení rozdílu mezi politickou a ekonomickou silou.

Základem politické síly je legální užití násilí k vynucení dodržování rozhodnutí daných státními orgány. Ekonomická síla je schopnost produkovat a směňovat. Je postavena na dobrovolnosti, lidé dobrovolně nabízejí svou práci za mzdu, dobrovolně si vyměňují zboží a služby. Pokud by se občanství prodávalo jako jakákoliv jiná služba, tak by stát fakticky přišel o svou hlavní funkci. Neustálé změny hranice i počet obyvatel by naprosto znemožňoval jejich ochranu, navíc by vznikaly problémy jako tento, na kterém Randová ilustruje nesmyslnost celé myšlenky: „Předpokládejme, že pan Smith je zákazníkem státu A, předpokládejme, že jeho soused pan Jones ve vedlejším bytě je zákazníkem státu B, okradl Smitha. Policie státu A zahájí trestní stíhání proti panu Jonesovi a když vejde do bytu pana Jonese, aby provedla prohlídku, tak před dveřmi se objeví police státu B, která prohlásí, že neuznávají právoplatnost obvinění pana Smitha a také neuznávají autoritu státu A. Co se stane pak?“ (Rand, 1964: 80) Tímto argumentem Randová dokazuje, že neexistuje alternativa státu, která by byla schopná zajistit členům bezpečí a ochranu svobody a práva.

Oba dva zkoumaní autoři se shodně nechali inspirovat Lockem a jeho teorií přirozeného stavu a společenské smlouvy. Oba dva autoři shodně vnímají nevýhody přirozeného stavu a neschopnost přirozeného stavu zajistit jedinci bezpečí. Jediná instituce, která dle těchto autorů je schopná zajistit bezpečí, svobodu a práva jedince, je stát, a shodují se, že neexistuje funkční alternativa státu. Rozdíly mezi těmito autory vzniká při popisu, jak stát vzniká.

Nozick vysvětluje vznik státu pomocí konceptu neviditelné ruky, který byl popsán výše, zatím co Randová využívá koncept společenské smlouvy, která ustanovovala stát a jeho pravomoci. Dalším významným rozdílem u obou autorů je pohled na alternativy státu. Nozick je ve svých úvahách optimističtější než Randová. Nozick ve svých úvahách předpokládá, že sdružení či agentury budou plně respektovat práva jedince, budou jednat na tržním principu, budou jednat morálně a ve stát se promění z důvodu rostoucích požadavků na ochranu členů a rostoucí agendy těchto sdružení a agentur. Nozick se nezabývá vnitřní organizací sdružení či agentury, takže není ani určeno, jak je agentura vedena a zda mají klienti

možnost ovlivnit rozhodování agentury. Dle Randové sdružení a ochranné agentury nejsou limitovány v používání síly a ani není nijak stanovena jejich vnitřní organizace, a proto jim reálně nic nebrání v libovolném využívání síly, a proto se mohou sdružení chovat jako gangy, které chrání své členy a zneužívají všechny ostatní.

Dalším významným rozdílem mezi Nozickem a Randovou je v chápání ekonomické a politické moci, tento rozdíl se projevuje ve vztahu k agenturám. Nozick tvrdí, že lidé si dobrovolně mohou vybrat agenturu, jejímiž budou členy. To znamená, že agentury budou mezi sebou soutěžit v tom, která nabídne lepší produkt. Pro Randovou je tato situace nepřijatelná, protože fakticky znemožňuje plnit agenturám jejich funkci, a dále samotné agentury jsou nuceny využívat svou moc nikoliv podle objektivních pravidel, ale tak, aby přilákali co nejvíce lidí, čili agentura pak může vést války, sabotovat jiné agentury či sdružení, zastrašovat je atd.

Posledním rozdílem je legitimita státu a její získání. Dle Nozicka se část populace dobrovolně přidala ke státu a dobrovolně respektovala moc agentury, zbylá část populace, co se nechtěla stát klientem agentury, tak přesto musela respektovat rozhodnutí agentury a musela respektovat moc agentury a byla kompenzována tím, že jí byly poskytnuty ochranné služby za nižší částku. Takto je dle Nozicka stát legitimní. Dle Randové stát získal svou legitimitu dobrovolným souhlasem všech jeho členů. Nezávislí jedinci, kteří si chtěli zachovat nezávislost, mohli dle Randové žít na území daného státu, aniž by byly jeho členy. Ovšem jakmile by spáchali nějaké provinění vůči členovi státu, tak stát bude reagovat adekvátním způsobem vůči danému pachateli.

Řada anarchistů (Rothbard, Friedman, Peden a Bernet) poukazuje na problematické vztahy mezi dominantní agenturou a ochrannými sdruženími a agenturami. Podle těchto anarchistů dominantní agentura nemá právo zasahovat do jejich vnitřního uspořádání (Block, 2011: 2-3). To, že procedury těchto agentur a sdružení představují riziko pro členy dominantní agentury, nedává dominantní agentuře právo omezovat jejich činnost a tím omezovat jejich svobodu. Uvedení autoři na příkladu pana Jonese a pana Smitha, který byl zmíněn výše, rovněž vyvracejí tvrzení Randové, že soukromé soutěživé státy jsou odsouzeny k zániku. Tvrdí, že je možné, aby

tento systém fungoval, pokud by se oba dva páni obrátili na soud státu C, který by plnil roli „nejvyššího soudu“ (Block, 2011: 12).

4 Minimální stát

4.1 Minimální stát dle Nozicka

Dle Nozicka je stát jediný, kdo si nárokuje výlučné postavení toho, kdo smí povolit násilí (Nozick, 2015: 129). Pokud existuje organizace, která by danou podmínku splnila, tak se jedná o stát. Pro Nozicka je hlavní otázkou morální ospravedlnění státu a jeho legitimita. Z hlediska morálky je stát ospravedlnitelný. Samotná existence státu neznamena porušování práv jednotlivce. Pokud jsou práva jednotlivce porušena, je dle Nozicka nutná kompenzace. Někteří lidé jsou existencí státu omezeni ve svých právech, ale byli kompenzováni ochranou zdarma. Všichni jedinci jsou státem chráněni, někteří se dobrovolně vzdali částí práv a jiní získali ochranu právě jako jistý druh kompenzace. Možnosti kompenzace jsou téměř neomezené a záleží na dohodě jedince s představitelem státu. Takto Nozick morálně ospravedlňuje existenci státu. Další významnou otázkou je, zda stát tak, jak je Nozickem popsán, je legitimní či jedná legitimně (Nozick, 2015: 145). Nozick chápe legitimitu jako zvláštní nárok na držení moci (Nozick, 2015: 146). Tento nárok na moc dostal stát od svých občanů. Každý občan, který převedl svá práva na stát, souhlasí a akceptuje nárok státu na vládu.

Legitimita státu a morální ospravedlnění státu spočívá v jeho schopnosti ochránit občany. Stát má pak několik možností, jak této ochrany dosáhnout. Jednou z možností je preemptivní útok. K preemptivnímu útoku se vyjadřuje takto: „Podle obvyklé doktríny může země X za určitých okolností preemptivně zaútočit nebo zahájit válku proti zemi Y; například pokud se Y sama chystá zaútočit na X, nebo pokud Y oznámila, že to udělá v okamžiku, kdy dosáhne určité míry vojenské připravenosti, což se může stát kdykoliv v blízké budoucnosti.“ (Nozick, 2015: 138) Válka v takto popsané situaci je pak válkou obranou či přijatelně obranou válkou. Pokud by země X zaútočila na zemi Y jen proto, že ta začíná zbrojit či modernizovat svou armádu, tak se nejedná o sebeobranu. Samotné zbrojení či modernizace armády automaticky neznamena, že země Y chce napadnout zemi X. Pro Nozicka není důležitá pravděpodobnost útoku, ale to jak se újma (pokud k ní dojde) vztahuje k tomu, co už stát Y udělal (Nozick, 2015:

139). Toto pojetí rozlišuje, vůči komu se má vést preemptivní válka. Stát Y může totiž dojít ke zničení země X dvěma postupy. První postup je přímý konflikt. Stát Y zbrojí a vyhrožuje zemi X jejím zničením. Pak země X může reagovat. Druhý postup je nepřímý postup, ve kterém vystupuje více aktérů. Například stát Y chce zničit zemi X, ale nechce riskovat přímý střet se zemí X. Proto stát Y bude dodávat vojenský materiál zemi Z. Země Z chce zničit X, a dovoz materiálů ze státu Y zvyšuje její šanci vyhrát válku. Dle Nozicka by pak preemptivní útok země X měl mířit na zemi Z i stát Y. Země Y je stejně tak odpovědná za válku jako země Z. Nozick tak schvaluje možnost preemptivních útoků.

Dalším z hlavních motivů Nozickovi politické filozofie je spravedlnost a to jak v oblasti ekonomické, tak i v právní. Tento důraz byl patrný v předešlé kapitole, ze které je patrné jakým způsobem se Nozick zaobíral myšlenkou procesních práv. Spravedlnost v oblasti právní má zajistit nestranný soud. Soud je povinen řídit se schválenými pravidly soudního procesu a vynést rozsudek. Toto vše má zvýšit schopnost státu zajistit spravedlnost a chránit práva obou stran sporu.

Z hlediska ekonomické rovnosti je Nozick zastánce neomezeného kapitalismu. Pouze neomezený kapitalismus je schopen zajistit spravedlnost mezi lidmi. V současném světě člověk získává majetek zejména darem či obchodem. Nové vlastnictví pak vychází z dobrovolné distribuce majetku mezi lidmi. S tímto tématem je spojena otázka získání majetku. Nozickův názor na toto téma byl vyjádřen v 1. kapitole.

Nozick ve své teorii distribuce majetku používá příkladu s basketbalistou Wiltem Chamberlainem: „... předpokládejme, že Wilt Chamberlain je velmi žádaný hráč basketbalu, protože přitahuje spousty diváků. (A také že smlouvy s týmy se uzavírají na jeden rok a hráči jsou volní.) Chamberlain s jedním týmem podepíše následující typ kontraktu: při každém zápase doma mu půjde pětadvacet centů z každé prodané vstupenky. (Ignorujme otázku, jestli tím „neodírá“ majitele, ti ať se o sebe postarají sami.)“ (Nozick, 2015: 172). „... Wilt Chamberlain skončí s 250 000 dolary, což je mnohem víc, než kolik činí průměrný plat, ale dokonce i víc, než kolik vydělá kdokoliv jiný.“ (Nozick, 2015: 172-173). Výdělek 250 000 dolarů je plně spravedlivý. Lidé se dobrovolně rozhodli

dát pětadvacet centů z vlastních peněz, aby viděli Chamberlaina hrát. Klíčová je zde ona dobrovolnost. Lidé si mohli vybrat, za co své peníze utratí a milion lidí se dobrovolně rozhodl je utratit právě za zápasy, kde hrál Wilt Chamberlain. Tento příklad je postaven na právu jedince určit, na co použije své zdroje. Pokud by někdo tvrdil, že Chamberlainův příjem je nespravedlivý, pak zpochybňuje práva jedinců utrácet své zdroje. Ani argument tvrdící, že je to nespravedlivé vůči třetím stranám (hráči, pořadatelé atd.), není platný, protože třetí strany mají dál své legitimní podíly ze základní ceny vstupenky. Z daného příkladu vyplývá, že přestože cena vstupenky na zápas se zvýší o pětadvacet centů, její základní hodnota se nezmění. Jiným příkladem může být dělník v továrně pracující přesčas. Takovýto dělník pracuje přesčas, aby získal více zdrojů a mohl si tak uspokojit své potřeby, například si koupit novou chatu na venkově. Vlastnictví takové chaty opět není nespravedlivé vůči kolegům. Jeho kolegové v době, kdy on pracoval přesčas, třeba trávili čas se svou rodinou či přáteli. Nakládání se svým časem a svou prací je pak jedním ze základních svobod člověka. Tuto svobodu však porušují daně, které jsou dle Nozicka jistým druhem nucené práce (Nozick, 2015: 180).

Daň z příjmu je poplatek, který se jedinci sráží ze mzdy. To znamená, že část své pracovní doby pracoval zadarmo. Jedinec byl nucen pracovat, aniž by tím něco získal. Naopak jeho práci získal někdo jiný. Daňový systém je tak nelegitimní. Daňový systém by byl legitimní pokud by všichni jedinci dobrovolně souhlasily, že budou dobrovolně odvádět část svého příjmu do státní pokladny. Horší situace je v případě progresivního zdanění. Člověk pracující, aby si vydělal na svůj životní styl, který ho uspokojuje, je více zotročován. Pro lepší ilustraci může posloužit dělník z minulého příkladu. Daný dělník pracuje přesčas, aby si koupil chatu na venkově a tam relaxoval. Protože pracuje přesčas, má více peněz než jeho kolegové, tak je i více zdaněn. Čili pracuje více hodin zdarma než jeho kolegové. Daňový systém totiž nezohledňuje přání a orientaci jednotlivých lidí. Kolegové daného dělníka mohou nalézt uspokojení například v mnohem levnějším kempování, v navštěvování barů či v rodinném životě. Daňový systém tak nejvíce zatěžuje ty aktivní jedince ve společnosti, kteří touží po materiálním uspokojení. Pouze neomezený kapitalismus umožňuje

aktivním jedincům uspokojovat své materiální potřeby stejně snadno, jako jedincům, pro něž jsou důležitější nemateriální potřeby. V neomezeném kapitalismu mohou jedinci plně využít všech svých vlastnických práv. Jakýkoliv jiný ekonomický systém znamená přivlastňování si práce jiných jedinců.

4.2 Minimální stát dle Randové

„Stát je institucí, která má výhradní pravomoc k vynucení prosazení jistých pravidel společenského chování na daném geografickém území“ (Peikoff, 2001: 356). Takto Randová definuje stát. Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, stát vznikl společenskou smlouvou, kterou schválili všichni členové společnosti. Tuto společenskou smlouvu můžeme nazývat ústavou, protože ustanovuje stát. Ústava je základní smlouva mezi jedinci, a všechny ostatní zákony a nařízení musí být v souladu s tímto základním dokumentem. Ústava je jedním z mnoha způsobů, jak je regulována státní moc. Dle Randové mají být v ústavě jasně definována práva obyvatel, které má stát hájit. Dalším způsobem, jak zajistit ochranu práv jedince, je zvolit vhodnou formu vlády. Takto se Randová vyjadřuje k formě vlády, kterou by měl stát mít, pokud chce chránit individuální práva: „Demokracie“ znamená systém neomezené vlády většiny; „neomezené“ znamená neomezené individuálními právy. Takový přístup není formou svobody, nýbrž kolektivismu. Naopak „republika“ je systémem, který se omezuje na ochranu práv. V rámci republiky se vláda většiny vztahuje jen na určité detaily, jakými je například výběr státních zaměstnanců. Práva však zůstávají absolutními; takže principy, jimiž se stát řídí, nejsou předmětem hlasování“ (Peikoff, 2001: 361). Posledním hlavním způsobem, jak zajistit kontrolu státní moci, jsou volby do státních orgánů. Volby plní kromě kontrolní funkce i funkci legitimizující vládu zvolenou občany. Ta je tak legitimní a jedná jménem všech občanů. Pokud se však vláda zpronevěří svým občanům či budou s ní nespokojeni, je možné ji nahradit, aniž by bylo nutné používat fyzickou sílu. Posledním významným způsobem, jak zajistit ochranu občanů státu před zneužíváním státní moci, je rozdělit jí na tři nezávislé složky, a to na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. Zde se Randová inspirovala zakladateli Spojených států amerických a americkou

Deklarací nezávislosti. Rozdělení moci přináší větší ochranu jednotlivcům, protože nikdo nemůže získat kontrolu nad veškerou státní mocí.

Zákonodárná moc je jednou z nejdůležitějších, protože vytváří zákony. O zákonech hovoří Randová takto: „Objektivní pravidla průkaznosti, aby bylo možno zjistit, že byl spáchán zločin, a dokázat, kdo jej spáchal, jakož i objektivní pravidla definování trestů a postupů jejich provedení. Lidé, kteří se snaží pronásledovat zločiny bez takovýchto pravidel, jsou vraždící lůzou... Stát je nástrojem podřízení použití sebeobraně fyzické síly objektivní kontrole, tj. objektivně definovaným zákonům. ... (stát) by měl být neosobním robotem, jehož jediným hanicím motivem jsou zákony.“ (Piekoff, 2001: 357) Z této definice je jasné, že hlavním prostředkem státu k ochraně jedinců jsou zákony. Zákony by měly být tvořeny racionálně a měly by odrážet jedincova práva a svobody. Při tvorbě zákonů je nutná co nejpřesnější definice jednání, které je protiprávní, a zároveň je nutné přesně určit výši trestu za porušení daného zákona. Takovéto zákony jsou pak nezávislé na výkladu, čímž je zajištěna spravedlnost, a jsou snadno pochopitelné pro všechny občany, čímž je zajištěna ochrana jejich práv. Dle Randové je nutné při vytváření zákona brát ohled na celý kontext případů, které má zákon regulovat a nemůže se zabývat pouze jednotlivými případy.

Výkonnou moc reprezentuje vláda. Hlavním cílem vlády je řídit činnost policie a armády. Policie je vnímána jako instituce, která chrání občany před agresory uvnitř společnosti a pomocí policie jsou vynucována pravidla společenského chování (Rand, 1964 :79). Úkolem policie ve státě, jak bylo uvedeno, je dohlížet na dodržování zákonů, vymáhání zákonů a vyšetřování trestných činů. Protože policie má velkou moc a disponuje silou, je nutné, aby bylo regulováno její chování a přísně kontrolována její činnost, aby místo ochrany sama nepoškozovala práva jedinců.

Armáda je další významnou složkou státu a má stát chránit před vnějšími agresory. Dle Randové je důležité mít funkční a akceschopnou armádu, a to i v dobách míru. Armáda má být tvořena pouze dobrovolníky (Rand, 1966: 1). Pro Randovou je nemorální vyhlásit vojenskou mobilizaci. Vojenskou mobilizaci ve smyslu povinných odvodů obyvatel a povinné práce ve vojenském průmyslu (Peikoff, 2001: 361). Pokud je válka a armáda

nedisponuje dostatkem dobrovolníků, je to dle Randové způsobeno několika příčinami. První příčinou je demoralizace obyvatelstva. Obyvatelstvo nevěří svému vedení, které může být neschopné, zkorumpované, hledící pouze na své zájmy atd. V tomto případě nikdo nemá důvod bojovat za svou vládu. To se projevuje hlavně u autoritářských států. Jako příklad může posloužit mobilizace do Rakousko-Uherské armády v První světové válce. Když došlo k vyhlášení mobilizace, tak řada českých mužů odmítala nastoupit do armády. Pokud byli odvedeni, tak se nechávali dobrovolně zajmout či přímo zběhli k nepříteli, hlavně na ruské frontě. Druhou možnou příčinou je nepochopení důvodu války či nesouhlas veřejnosti s danou válkou. Většinou to bývají případy, kdy válka není obranná, popřípadě je vedena z jiných, než obraných motivů. Jako příklad může posloužit válka ve Vietnamu. Vláda Spojených států amerických veřejně podporovala Vietnamskou republiku a američtí vojáci bojovali na její straně. Během této války měli Spojené státy americké problém s nízkým počtem dobrovolníků a i společnost negativně vnímala tuto válku. Důvodem, proč tomu tak bylo, je nepochopení veřejnosti, proč se má válčit ve Vietnamu? Proč mají američtí vojáci umírat za cizí vládu? Nejdůležitější otázka je ovšem jaké riziko představuje vítězství komunistů ve Vietnamu? Pokud jsou komunisté hrozba a je nutné zastavit jejich rozpínání, tak proč je tolerována existence komunistické Kuby?

Randová dále rozlišuje dva druhy válek. Válku útočnou a válku obranou. Obranná válka je dle Randové morálně obhajitelný druh války, protože vychází z jedincova práva na sebeobranu. Obranná válka nespočívá pouze v tom, že stát bude čekat, dokud ho jiný stát nenapadne, a teprve pak se bude bránit. Dle Randové je možné zaútočit jako první a přitom vést obranou válku. Pro lepší pochopení, jak a za jakých podmínek je možné vést obranou válku a přitom zaútočit, slouží Šestidenní válka, kterou vedl stát Izrael proti koalici arabských států¹. Tato válka byla již třetí v pořadí mezi státem Izrael a arabskou koalicí². První válka mezi státem Izrael a arabskými zeměmi, které neuznali jeho existenci, vypukla již v den založení

---

¹ Tato koalice se během Šestidenní války skládala z těchto států: Egypt, Sýrie, Jordánsko podporované jednotkami Iráku, Kuvajtu, Saudské Arábie, Súdánu a Alžírsku.

² Tato koalice se skládala z těchto států: Egypt, Zajordánsko (dnešní Jordánsko), Sýrie, Libanon a Irák.

Izraele a Izrael ji vyhrál. Nepřátelství se ještě zhoršilo během Suezské krize, kdy koalice Izraele, Velké Británie a Francie zaútočila na Egypt. Od Suezské války se snažil egyptský prezident vytvořit koalici, která by zničila Izrael jednou provždy. Krátce před Šestidenní válkou došlo ke střetu syrské a izraelské armády a k sestřelení několika syrských letadel. Syrská armáda ostřelovala část izraelského území. Členové Izraelského parlamentu si byli vědomi zvyšující se agrese nové arabské koalice a rovněž si byli vědomi dlouhodobého nepřátelství mezi Izraelem a arabskými státy. Z těchto důvodů vyjádřili podporu premiérovi pro zahájení preemptivního útoku. Na to egyptský prezident Násír reagoval požadavkem stažení mírových jednotek OSN ze Sinajského poloostrova, a když jednotky OSN byly staženy, egyptská armáda dané oblasti zabrala. Protože se Izrael snažil nevyostřit konflikt, nevyhlásil mobilizaci, ale došlo k vytvoření vlády národní jednoty. Vláda národní jednoty se rozhodla pro zahájení útoku na státy arabské koalice. Izraelská armáda letecky zaútočila na vojenská letiště egyptské armády a zároveň na letiště syrské a jordánské armády. Tento preemptivní útok pak umožnil vítězství izraelské armády. Tato válka byla válkou obrannou. Podle objektivních faktů (zabrání Sinajského poloostrova Egyptem, ostřelování izraelského území syrskou armádou, veřejné volání vůdců států na arabském poloostrově po zničení státu Izrael a dlouhodobé nepřátelství mezi Izraelem a státy na Arabském poloostrově) měly státy arabské koalice v plánu zaútočit na Izrael a k této válce se již plně připravovaly. Útočná válka, kterou plánovaly státy arabské koalice, je dle Randové morálně nepřijatelná.

S tématem války je spojeno i téma zahraniční politiky státu. Zahraniční politika by dle Randové měla spočívat v politice volného obchodu čili odstraňování obchodních bariér, ochrannářských tarifů, speciálních povolení, kvót a dalších praktik, které omezují dovoz a vývoz zboží (Rand, 1966: 2). Kromě tohoto by měli být otevřené mezinárodní obchodní cesty, nemělo by docházet k nějakému omezování konkurence atd. (Rand, 1966: 2). Zahraniční politika by pak byla postavena na dlouhodobých principech a měla by vycházet z objektivních faktů a být racionální. Proto pro některé státy je výhodnější být v izolaci a pro některé je zase rozumnější spolupracovat a vytvářet různé obranné aliance. Dle

Randové má každý svobodný stát³ právo napadnout nesvobodný stát⁴ (Tofer, 2015). Nesvobodné státy používají sílu proti svým občanům a tím porušují jejich práva, a z tohoto důvodu se stává daný nesvobodný stát nelegitimním (Tofer, 2015). Pokud je stát nelegitimní, tak nemá žádná práva. To, že má svobodný stát právo napadnout nesvobodný stát, ovšem neznamená, že tohoto práva musí využít. Ani to neznamená, že svobodné státy mají povinnost zničit všechny nesvobodné státy (Tofer, 2015). Využití tohoto práva by mělo být závislé na chování představitelů daného nesvobodného státu. Pokud se představitelé daného státu nechovají agresivně vůči svobodnému státu, či jeho spojenci, tak svobodný stát může tolerovat jeho existenci. Randová v takovém případě navrhuje zavést přísné ekonomické embargo na daný stát a přerušit s ním veškeré diplomatické styky (Tofer, 2015). Pokud nedemokratický stát představuje bezpečnostní riziko, může svobodný stát na něj zaútočit a vojensky ho dobýt nebo vyhlásit ekonomické embargo a počkat až se daný stát zhroutí.

V rámci zahraniční politiky je možnost vytvářet různé mezinárodní a nadnárodní organizace. Tyto organizace mohou v dnešním světě zlepšit spolupráci mezi svobodnými státy. Spolupráce nemusí být jen vojenská, jako jsou vojenské aliance, či ekonomická, jako vytváření různých zón volného obchodu, ale může být i v oblasti justice a policie. Příkladem takovéto spolupráce může být ICPO-INTERPOL⁵ dále jen INTERPOL. INTERPOL je příkladem mezinárodní spolupráce v oblasti potírání mezinárodní kriminality. Každý členský stát pak má přístup do databází INTERPOLu a snadněji tak bojuje s organizovaným zločinem na svém území. Nespornou výhodou v rámci spolupráce v INTERPOLu je možnost vydání mezinárodního zatykače.

Moc soudní je další významnou funkcí státu. Soudy jsou důležitou institucí v každé společnosti a jejich cílem je zajistit spravedlnost. Soudy mají tři hlavní funkce. Za prvé rozsuzovat spory. Hlavní příčinou, proč

---

³ Svobodný stát je zde vnímán jako stát, ve kterém jsou zajištěna práva jedince. Vláda je volena ve svobodných volbách např. Spojené státy americké, Spolková republika Německo, Česká Republika, Izrael, Australské společenství atd.

⁴ Myšleno různé diktatury, autokratické režimy, totalitní režimy, ale i hybridní režimy.

⁵ ICPO je anglická zkratka International Criminal Police Organization a INTERPOL je anglická zkratka International police.

spory vznikají, je špatné nebo rozdílné pochopení dohody. V takovém to případě jsou obě strany sporu přesvědčeny o tom, že právo je na jejich straně a právě druhá strana porušila dohodu. Soudce má pak roli nestranného arbitra, který na základě faktů rozhodne, jaká ze stran je v právu. Popřípadě může zahájit smírčí řízení. Nezávislost soudce je klíčová pro přijetí rozsudku. Druhou významnou funkcí soudu je rozhodování o vině či nevině. Tato funkce je spojena s trestním právem. Policie musí dokázat vinu obviněného na základě jasných důkazů. Soudce pak rozhodne, zda důkazy byly dostatečně přesvědčivé, aby obviněný byl uznán vinným a byl dle práva potrestán. Další důležitou rolí soudu je kontrola ústavnosti zákonů. Soudy rozhodují, zda zákony přijaté legislativou nejsou v rozporu s ústavou. Pokud soud uzná, že zákon je v rozporu s ústavou, má právo daný zákon zrušit. Tímto se omezuje moc legislativy a opět se tím zajišťuje ochrana práv jednotlivce.

Výše popsané státní instituce potřebují pro svou činnost velké množství finančních prostředků. Daně jsou dle Randové jistým druhem násilí proti jedinci. Poplatky za vládní služby by měli hradit občané dobrovolně, tak jako hradí například pojištění (Rand, 1964: 82). Randová ve svých dílech nenavrhl konkrétní alternativu zdanění, pouze uvedla příklad několika alternativních metod. Takováto změna financování státních služeb je pro Randovou završením cesty ke svobodné společnosti, a nikoliv první krok (Rand, 1964: 83). Před změnou daňového systému se musí změnit společnost. Musí být vybudované základy svobodné společnosti. To znamená změnu principů, kterými se řídí jedinci, a následnou změnu společenských institucí (Rand, 1964: 83). Randová poznamenává, že tento systém by dnes nefungoval a aby mohl fungovat, musela by se změnit celá společnost.

Hlavním rozdílem mezi Nozickem a Randovou je přístup k minimálnímu státu a jeho institucím. Nozick přistupuje ke státu z hlediska morálního a teoretického. Snaží se vysvětlit, proč je minimální stát spravedlivý a jak zajišťuje rovnost a svobodu. Nozick ovšem zcela rezignuje na popis institucionální stránky státu. Příkladem může být jeho postoj k preemptivním zásahům, který byl popsán výše. Teoreticky řeší, kdy je preemptivní zásah možný, za jakých podmínek se dá takovýto zásah označit

za spravedlivý, a snaží se jej aplikovat kromě zahraniční politiky i do vnitřní politiky státu. Pokud má dojít k takovému zásahu v rámci domácí politiky, pak vzniká otázka, kdo má daný zásah provést? Bude zasahovat policie, armáda, soukromá bezpečnostní služba, tajná policie, milice či samotní občané? A další významnou otázkou je, kdo o daném zásahu bude rozhodovat? Budou o něm rozhodovat soudy, nebo ředitelství policie, či jednotlivci? Jak budou při zásahu chráněna práva jednotlivce atd.

Nozick zcela rezignoval na nastínění, jaké by měl minimální stát mít instituce, a jak by měli být organizované. Argumentuje sice tím, že stát má chránit svobodu jednotlivců, ale neříká, jak toho má dosáhnout. Není ani řečeno, jak má být organizována státní moc. Zda má být centralizována do jednoho úřadu, či zda by měla být rozdělena do několika úřadů. Nevyřešena zůstává i otázka způsobu obsazování úřadů. Nozick se negativně staví k myšlence demokracie⁶, ovšem neuvádí jakoukoliv její alternativu. Takovýto nezáměr i o základní institucionální nastavení státu je velice zajímavý, protože právě stát ze své podstaty představuje největší riziko pro svobodu jednotlivce. Randová řeší, jak by měly vypadat státní instituce minimálního státu a jak dané instituce financovat. Randová si uvědomuje, že největší riziko pro svobodu jednotlivců představuje stát, protože má monopol na užití síly. Proto ve svých dílech uvedla, jak má být stát organizován, aby se co nejvíce snížilo riziko zneužití státní síly. Minimální stát dle Nozicka i Randové vykazuje určité podobnosti, kterými jsou: apel na svobodu jedince, spravedlnost mezi jedinci, rovnost jedinců před zákonem, neomezený kapitalismus, jako jediný ekonomický model, možnost preemptivních zásahů, a oba dva autoři mají odpor vůči klasické demokracii. V oblasti zahraniční politiky oba dva autoři shodně zastávají názor, že není povinností státu zasahovat ve světě.

S takto definovaným minimálním státem nesouhlasí řada filozofů. Dle sociálních liberálů (Rawls) má stát zajistit spravedlnost a svobodu, která je pojatá zcela jinak viz. pozitivní svoboda. K zajištění pozitivní svobody stát využívá systém majetkové redistribuce. V oblasti zahraniční politiky je zajímavá otázka humanitárních intervencí. Řada autorů například Michael

---

⁶ Nozick demokracii myslí přímou demokracii, jaká byla uplatňována v antickém Řecku.

Walzer tvrdí o humanitární intervenci: „Pokud útlak ze strany vládnoucích dosáhne hranice masakrů a etnických čistek, intervence není pouhým právem, je morálně potřebná.“ (Walzer 2004b). Toto prohlášení je v ostrém kontrastu s myšlenkami Randové, která povinnost humanitární intervence odmítá. Walzer se ve svých úvahách řídí pravidly, která vytváří OSN a OSN má být jedinou organizací, která má právo tato pravidla vydávat. Randová neuznává OSN: „Neschvaluji groteskní předstírání, že tato organizace se věnuje světovému míru a lidským právům, a přitom je její součástí sovětské Rusko, které je nejhorším agresorem a nejkrvavějším řezníkem v historii, jako jeden z jejích členů. Pojem ochrana práv se sovětským Ruskem jako ochráncem, je největší urážkou konceptu lidských práv a inteligence každého člověka...“ (Tofer, 2015).

5 Proč je cokoliv nad minimální stát nemorální

5.1 Nozickova obhajoba minimálního státu

Pokud by lidé chtěli zavést nový model majetkové distribuce, tak by museli vyřešit několik zásadních problémů. Prvním problémem je nutnost určit princip, podle kterého by se měla nová distribuce provádět. Druhý problém spočívá ve způsobu, jak zajistit relevantní informace o všech jedincích. A v neposlední řadě problém s eliminací individuálních svobod, které by ohrožovaly daný model.

Pokud by došlo k vytvoření nějaké socialistické společnosti s rovnostářským distribučním modelem, tak osobní svoboda představuje největší riziko pro celý model. Jedinec totiž může pracovat přesčas, šetřit v určitých oblastech svého života, či pokud by to bylo povoleno mít nějakou malou soukromou firmu, tím by získal více finančních prostředků než ostatní jedinci a mohl by pak nashromáždit více majetku než ostatní, čímž by došlo k porušení rovnosti mezi jedinci. Dalším způsobem jak narušit rovnostářský distribuční model je obchod s dalším jedincem, který by mohl prodávat své soukromé služby. Pokud podstatná část jedinců by vyměnila část svých zdrojů za služby daného jedince, například daný jedinec by byl výborný bavič a lidé by mu platili, aby je bavil. Výsledkem takového to stavu by bylo porušení principu rovnosti všech jedinců, protože by tu byl jedinec, který by měl větší majetek než všichni ostatní. Nozick poznamenává: „ Socialistická společnost by musela zakázat kapitalistické

chování uskutečněné na dobrovolné bázi mezi dospělými osobami“ (Nozick, 2015: 174). Dále poznamenává: „ ... nelze zrealizovat žádný princip výsledného stavu ani distribuční modelový princip spravedlnosti bez průběžného zasahování do života lidí“ (Nozick, 2015: 174-175). Aby jakákoliv společnost mohla udržet svůj distribuční model, musela by zasahovat do života jedinců, aby lidé nepřesouvali své zdroje dle libosti (Nozick, 2015: 175). Tento problém by se nedal vyřešit, ani kdyby se všichni lidé zavázali, že daný distribuční model udrží a to z několika důvodů. Jedním důvodem je otázka, jak zajistit, aby opravdu všichni lidé chtěli daný distribuční model a aktivně ho udržovali? Dalším důvodem je problém v informovanosti jedince. Aby všichni jedinci mohli udržet daný model, musejí mít informace o ostatních a jejich plánech na utrácení svých prostředků. Posledním důvodem je pak problém koordinace činností jedinců v rámci různých regionů daného společenství. Nozick tuto problematiku distribučního modelu a individuální svobodou uzavírá poznámkou že: „Každý distribuční model s jakoukoli rovnostářskou složkou může být postupně rozbit dobrovolným jednáním lidí; stejně tak každá modelová podmínka s dostatečným obsahem, a to v takové míře, že nakonec byla označena za jádro distributivní spravedlnosti“ (Nozick, 2015: 175-176).

Pro rovnostářský distribuční model představují problém i rodiny a distribuce majetku uvnitř rodiny. Pokud je distribuční model zaměřený pouze na jedince tak je logické, že početné rodiny budou disponovat s daleko větším majetkem. Z tohoto důvodu řada radikálů volá po zrušení klasické rodiny, či maximálnímu omezení distribuce v rámci jedné rodiny. Příznivci takového modelu ve svých úvahách o distribuci statků, příjmů a ta dále pracují s teoriemi spravedlnosti z pohledu příjemců; zcela opomíjejí právo člověka někomu něco dát (Nozick, 2015: 179). Většina teoretiků distribučního modelu se zaměřuje na příjemce a jejich práva na přijímání statků místo dárců a jejich práva na převodu majetku. Z těchto důvodů je distribuční model neefektivní. Majetková redistribuce je hlavně spojena s daněmi, o kterých pojednávala předešlá kapitola.

Dle Nozicka problémem distributivního modelu je i utváření nároku jednotlivých občanů na společenský produkt⁷. Distribuční principy tak de facto tvrdí, že každý jedinec má právo na část majetku vytvořeného jinými jednotlivci a to prostřednictvím zdanění. Jedinci se pak stávají částečnými vlastníky dalších jedinců a mají nad nimi částečná vlastnická práva (Nozick, 2015: 183). Institut částečného vlastnictví pak degraduje jedince na nástroj pro uspokojování potřeb ostatních jedinců. V takovém to prostředí se pak vytrácí, kromě svobody i rovnost. Tento distribuční model může motivovat určité jedince k opuštění svých zemí, aby nemuseli přispívat na nejvíce znevýhodněné. Pokud by takovýto distribuční model vznikl, jeho zastánci by museli vytvořit emocionální spojení mezi méně a více talentovanými, kteří přispívají méně talentovaným, aby více talentované demotivovali k odchodu ze země. Racionální více talentovaní lidé by totiž neměli jediný důvod v takovéto zemi zůstat. Dalším způsobem jak demotivovat více talentované lidi od emigrace je vytvořit silný represivní orgán, který by jim aktivně bránil emigrovat. Pokud by se nějaká společnost rozhodla uplatňovat tuto metodu znamenalo by to další omezení osobních svobod a potvrzení instituce částečného vlastnictví.

Pro otázku spravedlivé distribuce a spravedlnosti obecně je klíčová sociální kooperace. „V situaci bez sociální kooperace by se dalo říct, že si každý jedinec zaslouží to, co získá bez cizí pomoci díky vlastnímu úsilí; anebo spíše se nikdo jiný nesmí dovolávat *spravedlnosti* proti tomuto vlastnictví“ (Nozick 2015: 196). V případě, kdy jednotlivci spolupracují je tak výsledek jejich práce výsledkem všech jedinců. Velice těžko se potom určuje, kdo jak velký podíl na daném výsledku má a kdo má jak velký nárok na zisk z něho plynoucí. Zde pak hraje významnou roli distributivní spravedlnost. Nozick si nemyslí, že sociální kooperace je nějaký problematický jev. Nozick se takto zmiňuje o sociální kooperaci: „Zprvė předpokládejme, že sociální spolupráce je založena na dělbě práce, specializaci, komparativní výhodě a směně; každý člověk pracuje sám, aby přetvořil nějaký vstup, který dostane, přičemž uzavře smlouvy s ostatními, kteří dále přemění nebo transportují jeho produkt, dokud tento produkt

---

⁷ Společenský produkt je součet individuálně i společně vyrobených produktů (Nozick, 2015: 183)

nedospěje ke svému koncovému zákazníkovi. Lidé spolupracují na vyrábění věci, ale pracují každý sám; každý člověk je pak miniaturní firma“ (Nozick, 2015: 196-197).

Jedním z hlavních motivů proč stát získává více kompetencí než by měl mít je zajištění rovnosti mezi lidmi. Jedním z teoretiků rovnosti je Bernard Williams. Williams rozděluje lidské činnosti na dva druhy: zaprvé ty, které obsahují jakýsi vnitřní cíl k ostatním lidem (Nozick 2015: 243).. Tyto činnosti mohou být vykonávány pouze z důvodu nalezení onoho vnitřního cíle. A za druhé činnosti vykonávané na ostatních lidech bez vnitřního cíle (Nozick 2015: 243). V těchto činnostech neexistuje vnitřní cíl, a proto je jediným morálně správným kritériem jejich distribuce kritérium potřeby. To znamená zodpovědět na otázku, zda lidé potřebují tuto činnost a v jaké míře tuto činnost potřebují? Příkladem může být lékařská péče. Dle Williamse jediným správným kritériem pro distribuci lékařské péče je potřeba léčby (Nozick 2015: 243). Podle stejné logiky by pak kritériem pro distribuci kadeřnických služeb byla potřeba se nechat ostříhat. V takovéto logice platí, že vnitřní cíl má přednost před důvody jedince proč danou činnost vykonává. Pokud kadeřník pracuje rád s lidmi, kteří mají dlouhé vlasy, bude pak od něj nespravedlivé, když pokud bude alokovat své služby lidem s dlouhými vlasy? Williams na tyto otázky neodpovídá. Neodpovídá ani na otázky proč by se měl lékař vzdát toho, co ho baví nebo důvodu proč si zvolil danou činnost, jen proto, aby byly jeho služby alokovány těm, co ho nejvíce potřebují? Dle Williamse by společnost, skrze organizovanou dělbu práce svých jedinců, měla zajišťovat potřeby všech členů společnosti. Williams tak spadá do velké skupiny filozofů, jež řeší pouze otázku alokace zdrojů, aniž by je zajímalo, odkud se zdroje berou.

Pro řadu autorů je způsobem jak zajistit alespoň minimální rovnost mezi lidmi tzv. rovnost příležitostí. Existují dva způsoby jak dosáhnout této rovnosti. Buď zhoršit situaci nejlépe postavených, nebo zlepšit situaci nejhůře postavených. Obě dvě možnosti znamenají, že se situace nejlépe postavených zhorší, protože i při zvolení druhé možnosti budou třeba zdroje, které budou muset být odebrány nejlépe postaveným. Pokud by teoretici rovných příležitostí zastávali názor, že majetek nejlépe postavených je nabyt legálně a mají na něj právo a museli by nějak

přesvědčit nejlépe postavené, aby se dobrovolně vzdali části svého majetku. Teoretici rovných příležitostí argumentují tím, že směna majetku se provádí za určitých podmínek a majetek získá ten, kdo splní danou podmínku například, odvede určitou práci. Pro tyto teoretiky je nespravedlivé, že někdo má větší příležitost ke splnění dané podmínky než ostatní lidé. Chtěli by pak nějak zařídit, aby všichni lidé měli více či méně rovné příležitosti, aniž by byla porušena majetková práva jak přijímací strany, tak i strany darovací. Jedním z úskalí této myšlenky, je nutnost nebrat ohledy na určité nároky určitých lidí, aby bylo zajištěno narovnání příležitostí pro hůře postavené. Pokud by někdo chtěl, může tuto myšlenku rozvézt a zradikalizovat tak, že lépe postavení lidé a nadanější lidé už svou pouhou existencí brání úspěchu hůře postaveným a méně nadaným lidem a bylo by nejlepší, kdyby ti nadanější lidé přestali existovat. Myšlenka je lépe představitelná na následujícím příkladu: „Jestliže žena, která se později stala mou manželkou, kvůli mně odmítla jiného nápadníka (kterého by si jinak vzala), částečně díky mé (ponechám stranou svou roztomilou povahu) pronikavé inteligenci a pohlednosti, kterém jsem si ničím nezasloužil, mohl by méně inteligentní a méně pohledný nápadník vznést legitimní stížnost na neférovost? Jelikož jsem takto zabránil druhému nápadníkovi získat ruku krásné dámy, mohlo by tím být ospravedlněno odebrání části zdrojů ostatním, aby mu mohla být zaplacená plastická operace a speciální intelektuální výcvik nebo aby u něj byla rozvinuta nějaká prvotřídní vlastnost, kterou já postrádám, aby se naše šance, že budeme vybráni, vyrovnali? (Jako samozřejmost zde beru nepřípustnost zhoršení situace člověka s větší příležitostí jako následek vyrvání šancí; v tomto typu případu třeba jeho zohavení nebo vpravením drog nebo reprodukováním zvuků, které by mu zabránili plně využít jeho inteligenci)“ (Nozick, 2015:247). Hlavní argumenty proti tomu, aby bylo na práva typu práva na rovné příležitosti, právo na vzdělání zdarma, právo na bezplatnou lékařskou péči atd., spočívají v tom, že tyto práva vyžadují existenci činností, či věcí, na které mají práva zase jiní jedinci. Pokud někdo ke splnění svého cíle potřebuje ostatní, tak při aplikaci těchto myšlenek, by se ostatní změnili z lidí na pouhé nástroje k dosažení cíle. Nozick je ovšem zastáncem formální rovnosti příležitostí, což znamená, že všechny pozice by měly být otevřeny

všem zájemcům. Pozice by pak měla být přidělena kandidátovi, který má nejlepší kvalifikaci.

Nozick propojuje rovnost a sebeúctu. Dle Nozicka: „Závistivý člověk, nemůže-li (také) mít něco (nadání atd.), co má někdo jiný, by dal přednost tomu, aby to neměl ani ten druhý. Závistivý člověk bude raději, když nebude mít nikdo nic, než aby to měl někdo jiný, a on ne (Nozick, 2015: 249). Někteří lidé tvrdí, že základem rovnostářství je závist. Závist je propojena se sebeúctou. Pokud si člověk myslí, že je v něčem dobrý a pak se najde někdo či skupina lidí, kteří dokážou, že nebyl tak dobrý či tak schopný jak si myslel, může to snížit sebeúctu daného člověka a může to také vést k závisti. Někteří lidé obhajují rovnost a tím i zhoršení postavení nejúspěšnějších nikoliv z důvodu, že si myslí, že jejich úspěch je nezasloužený, ale právě naopak. Oni vědí, že úspěch daného jedince je plně zasloužený. Příkladem můžou být dělníci v nově otevřené továrně, jejíž majitel byl až donedávna také dělník. Dělníci si pak pokládají otázku: Proč ne já? (Nozick, 2015: 251). Z hlediska psychologického je zde problém, protože dělník bude s tímto faktem konfrontován každý den, kdy bude v práci a tak se u něj může rozvinout závist a touha zničit vše co majitel továrny vybudoval. Naproti tomu například číšnice, která také pracuje v dané lokalitě a znala daného jedince jako dělníka, nebude k němu cítit závist, protože nebude s jeho úspěchem konfrontována tak intenzivně jako dělníci. Z těchto důvodů někteří lidé mohou volat po zhoršení situace těch, kteří jsou na tom lépe, jen proto, aby se oni sami necítili tak špatně.

Nozick provádí myšlenkový experiment, ve kterém by pracovníci založili vlastní podnik, který by řídili demokraticky. Práce v podniku pak nebude nutně méně efektivní, přestože dělníci budou trávit část své pracovní doby jeho řízením. Dělníci se mohou podílet na plánech rozvoje podniku, či plánech výroby mnohem usilovněji, protože by byli více zainteresováni na hospodářských výsledcích (Nozick, 2015: 259). Nevýhodou těchto podniků je problematické rozhodování o investicích a budoucího směřování. Rozhodnutí o investicích a směřování bude velmi komplikované, neboť dělníci mají rozdílené zájmy a rozdílné povahy. Opatrní dělníci nebudou chtít podstupovat riziko a tak budou hlasovat pro zachování současného stavu, nebo pro investice při kterých hrozí jen minimální riziko. Pokud by

těchto dělníků byla většina, tak podnik časem přijde o své zisky, jeho výrobky se stanou nekonkurenceschopné a podnik může být zavřen. Další skupinou zaměstnanců, která může celý proces zkomplikovat, jsou zaměstnanci, kteří budou propuštěni a ti kteří půjdou za krátkou dobu do starobního důchodu. Od těchto zaměstnanců se dá očekávat laxní přístup a budou se snažit o maximalizaci současného zisku továrny na úkor investic do budoucnosti. Pokud se zaměstnanci dohodnou na směřování podniku, pak musí jednat o investicích do něho. Jestliže by se nenašel vnější investor, museli by své peníze poskytnout sami dělníci. Tato situace by byla velice komplikovaná, protože by se všichni zaměstnanci museli dobrovolně vzdát části svých příjmů. Jinou alternativou by bylo zrušit rovnost mezd a začít dělníky platit podle pravidel, které by nerespektovaly požadavek na rovnost mezd. Je velmi nepravděpodobné, že by dělníci schválili úpravu mezd, při které jedni dostávají více než druzí. Pravděpodobnější variantou je propustit⁸ řadu dělníků a nezvýšit mzdy. Pro každý podnik je důležité jak prosadí své výrobky na trh. Řada podniků se snaží snížit náklady na minimum a tak snížit i cenu výrobku. V podnicích řízených pracujícími je tato možnost nepravděpodobná. Pokud by jim ortodoxní podniky nabízely lepší platové podmínky, tak se nedá očekávat, že dělník zůstane v podniku, kde je sice jeho spolujednatel, ale má se hůře než „obyčejní“ dělníci. Alternativou je tedy vyrábět produkty draž a cílit na skupinu zákazníků, která si koupí dražší produkt, aby podpořila takovýto podnik. Nozick v tomto myšlenkovém experimentu předpokládá neúspěch podniku, který by byl řízen demokraticky svými zaměstnanci.

5.2 Obhajoba minimálního státu dle Randové

Dle Randové jakékoliv rozšiřování státní moci nad rámec minimálního státu vede k postupnému zotročování populace. Randová toto popsala ve své knize *Atlasova vzpoura* (*Atlas Shrugged*). Tento proces není nezastavitelný, ale plíživý. Pomalu a postupně stát zasahuje do oblastí, jež jsou společensky méně citlivé hlavně do ekonomiky. Tyto zásahy postupem času se přesouvají i do ostatních částí společnosti až se stát buď zhroutí, nebo se ztotalizuje.

---

⁸ Otázkou procesu propouštění dělníků, a zda i po propuštění budou mít dělníci svůj podíl v podniku, se nebude práce zabývat.

Jedním z hlavních problémů je propojování ekonomické a politické moci a sféry. Pokud dojde k vytvoření spojenectví mezi určitými ekonomickými a politickými subjekty, dochází ke zneužívání moci státu s cílem poškodit všechny subjekty mimo alianci. S tím jak se zhoršuje situace ve státě je pak aliance takovýchto subjektů nucena být agresivnější a útočnější. Randová dává jako příklad Zákon o zrovnoprávnění příležitostí, který Randová popisuje takto: „Úvodník prorokoval schválení návrhu zákona, který by zakazoval jednomu člověku či soukromé společnosti vlastnit více než jeden obchodní podnik“ (Randová, 2014: 132). Cílem tohoto zákona je poškodit subjekt, který je mimo vládní alianci a na jeho úkor zajistit členům aliance moc a prostředky. Randová představuje další zákony, které omezují soukromé podnikání. Na těchto zákonech a nařízeních je vidět postupný růst agrese vládní aliance a snaha co nejvíce poškodit konkurenci: „Zájmová skupina v čele s Orrenem Boylem lobbovala za přijetí Zákona o ochraně živobytí, který by omezil objem výroby Reardenova kovu⁹ na úroveň produkce ostatních oceláren stejné kapacity. Jiná skupina v čele s panem Mowenem prosazovala Zákon o spravedlivém podílu, který by přiznal právo na rovnocenný díl Reardenova kovu všem odběratelům, kteří o něj projevili zájem. Skupina v čele s Bertramem Scudderem pak požadovala přijetí Zákona o stabilitě národního hospodářství, který by společností se sídlem na východě země zakazoval stěhování do jiných států“ (Rand, 2014: 291). Aplikací všech zmíněných zákonů je podnikatel zbaven veškerých svých svobod, protože nemůže určit objem výroby svého zboží, nemůže určit komu a za jakých podmínek své zboží prodá a nemůže se ani rozhodnout přestěhovat. První dva zákony jsou cílené zákony proti jednomu podnikateli a zasahují pouze jeden sektor ekonomiky. Poslední zákon už platí pro všechny podnikatele a pro všechny sektory ekonomiky. Konečným „zákonem“, který reguluje celou společnost, je směrnice č. 10-289. „Zaprvé. Všichni pracovníci, zaměstnanci a osoby výdělečně činné jsou od této chvíle vázáni na své pracovní místo, z něhož nesmějí odejít ani být porušeni, pod hrozbou trestu odnětí svobody. O výši trestu bude rozhodovat Jednotící výbor, jehož členy

---

⁹ Reardenův kov je slitina, který je levnější, lehčí a odolnější než ocel.

jmenuje Úřad pro hospodářský plán a veřejné zdroje. Všechny osoby se budou po dosažení věku jednadvaceti let hlásit Jednotícímu výboru, který je přiřadí tam, kde budou podle jeho názoru nejlépe sloužit potřebám společnosti.

Zadruhé. Všem průmyslovým, obchodním, výrobním a ostatním podnikům se nařizuje pokračovat v chodu a jejich majitelům se zakazuje ukončit činnost, odejít na odpočinek či svou firmu prodat nebo převést na jinou osobu pod hrozbou trestu znárodnění jeho podniku.

Zatřetí. Všechny patenty a autorská práva na zařízení, vynálezy, Recepty, výrobní procesy a díla jakékoliv povahy budou převedeny do svěřenectví státu v rámci vlasteneckého příspěvku na celonárodní stav nouze. Za tímto účelem majitelé těchto patentů a autorských práv dobrovolně podepíší příslušný darovací doklad. Jednotící výbor obratem poskytne licenci na tyto patenty a autorská práva všem žadatelům, rovným a spravedlivým dílem v zájmu vymýcení monopolních praktik, očištění trhu od zastaralého zboží a poskytnutí nejlepší dostupné technologie všem občanům. Tímto se rovněž ruší užívání jakýchkoliv obchodních značek, ochranných známek či děl chráněných autorským právem. Všechny dříve patentované výrobky budou přeznačeny a prodávány všemi výrobci pod shodným názvem., kterýžto bude určen Jednotícím výborem.

Začtvrté. Žádné vynálezy, vyvíjená zařízení, výrobky či zboží, která dosud nejsou na trhu, nesmějí být vyrobeny, vynalezeny či uvedeny do prodeje po datu, kdy tato směrnice vstoupí v platnost. Tímto se rovněž pozastavuje činnost patentového úřadu.

Zapáté. Všechny podniky, koncerny, firmy či osoby věnující se jakékoli výrobní činnosti budou od této chvíle vyrábět stejný roční objem zboží jako v běžném roce, ani méně, ani více. Běžným rokem se rozumí rok končící datem, kdy tato směrnice vstoupí v platnost. Nadvýroba či podvýroba budou pokutovány, přičemž výši pokuty určí jednotící výbor.

Zašesté. Všechny osoby bez ohledu na věk, pohlaví, třídu či příjem budou od této chvíle vydávat na nákupy zboží a služeb úhrnnou částku, kterou utratily v běžném roce, ani méně, ani více. Vyšší či nižší útrata bude pokutována, přičemž výši pokuty určí Jednotící výbor.

Zasedmé. Všechny sporné případy, které tato směrnice neupravuje adresně, bude posuzovat jednotící výbor, proti jehož verdiktu nebude odvolání“ (Randová, 2014: 517-518). Tato směrnice definitivně ruší jakékoliv osobní svobody. Směrnice je zároveň finálním zákonem ukončující přechod od svobodného až částečně svobodného státu k jistému typu autoritářského státu. Tento přechod je postupný a graduální. V knize se nakonec celý stát zhroutí a propukne anarchie. Na tomto fiktivním příkladu Spojených států amerických Randová vysvětluje, proč je jakýkoliv stát nad minimální stát nebezpečný a ohrožuje svobodu všech jedinců.

Dle Randové státy autokratické státy mají tendence začínat války. Randová označuje za diktaturu ty státy, které splňují následující podmínky: „Vláda jedné strany - popravky jsou prováděny bez soudu nebo s předstíraným soudem za politické přestupky – znárodňování, či vyvlastňování soukromého majetku – a cenzura“ (Rand, 1964: 74). Tuto tendenci Randová vysvětluje tím, že takové státy se ekonomicky vyčerpají a aby zabránili svému vlastnímu kolapsu rozhodnou se zaútočit na sousední stát a tím získat pro sebe jeho zdroje (Rand, 1966: 1). Jako příklad udává Sovětský svaz, který na začátku Druhé světové války okupoval část Polska (Rand, 1966: 1). Cílem Sovětského svazu bylo dobýt Evropu a získat pod kontrolu hlavní zdroje, které v sovětském případě znamenaly přístup k průmyslovým komplexům a technologiím, kterými disponovaly státy v Evropě. Dalším příkladem je také nacistické Německo (Rand, 1966: 1), jehož cílem bylo násilím získat značnou část světových přírodních zdrojů. Dalším důvodem proč tyto státy mají tendenci začít válku je absence kontroly. Vůdce těchto států nejsou kontrolováni občany, popřípadě nátlakovými skupinami, a jejich pravomoci jsou fakticky neomezené (Rand, 1966: 1). Mohou kdykoliv vyhlásit komukoliv válku. Příkladem je kromě nacistického Německa, Sovětského svazu je i Itálie za vlády Benita Mussoliniho, který bez jakékoliv objektivní příčiny vyhlásil válku Habešskému státu. Naproti tomu ve Spojených státech amerických bylo téma zapojení se do druhé světové války předmětem celonárodní diskuze a řada občanů a zájmových skupin byla striktně proti, protože by neměli žádný prospěch z účasti ve válce (Rand, 1966: 1). Situaci změnil až útok Japonského císařství na americkou posádku v přístavu Pearl Harbor. Čistě

kapitalistické státy nebo státy s tzv. smíšenou ekonomikou, ve které se kombinuje kapitalismus a statismus, kontrola a svoboda mají daleko menší tendence začínat války (Rand et. al, 1966: 185). Tyto státy nemají z války prospěch a spíše pro ně znamená ekonomické ztráty (Rand, 1966: 1). Dalším důvodem proč tyto státy nezačínají tak často války je, že jsou kontrolovány ze strany občanů. Randová poznamenává: „Pamatujte, že řadový občané – nezávisle na tom zda chudí nebo bohatí, nezávisle na tom zda je to obchodník či dělník – nemají sílu začít válku. To je exkluzivní pravomoc vlády“ (Rand, 1966: 2).

Podobně jako Nozick i Randová provedla myšlenkový experiment, ve kterém šlo o demokratické řízení továrny. Mzdy se vyplácejí podle principu: „každý podle svých schopností a každému dle jeho potřeb“ (Randová, 2014: 636). Takové určení mzdy je odlišné od absolutně rovnostářského Nozickova principu. Randová se ve svém myšlenkovém experimentu zabývá ekonomickými, sociálními a psychologickými aspekty. Dle Randové by dělníci souhlasili se vznikem takovéto továrny, protože by si mysleli, že budou mít prospěch z práce talentovanějších lidí. Ovšem neuvědomili si, že ještě méně talentovaní než oni budou mít zase prospěch z jejich práce. Z ekonomického hlediska je takový systém neefektivní a odsouzen k bankrotu, protože nemotivuje zaměstnance k práci. Zaměstnanci nejsou placeni dle svých schopností, ale dle svých potřeb. Jistou výjimku představují příspěvky na bydlení a výživu (Randová, 2014: 632). Pokud by se hlasovalo o potřebách zaměstnanců, je vysoce pravděpodobné, že vzniknou sdružení, která budou vždy hlasovat pro přidělení finančních prostředků pro své členy. Schopní zaměstnanci jsou pak nuceni pracovat daleko více než ostatní, aniž by jejich vyšší pracovní výkonost byla nějak odměněna. Proto se dá očekávat, že každý zaměstnanec se bude snažit pracovat co nejméně, tak aby skryl svůj vlastní talent. Logickým důsledkem je pokles produktivity práce, odchod talentovaných a vysoce kvalifikovaných dělníků, pokles zisků a zakázek pro danou továrnu. Z hlediska psychologie Randová očekává úplnou změnu chování dělníků a kolektivu. Dělníci v takové továrně se budou snažit prokázat svou neschopnost a netaleovanost. Zároveň se budou navzájem hlídat, aby odhalily někoho, kdo prokáže jakýkoliv druh talentu, aby musel pracovat

daleko více než ostatní. Dělníci se rovněž budou navzájem sledovat a hledat kohokoliv, kdo si žije nadprůměrně, aby ho mohli na společné schůzi obvinít ze zneužívání dobroty ostatních, a aby mu už nemuseli vyplácet další finance na jeho potřeby. Postupem času odejdou kvalitní dělníci a ubyde zakázek, takže i společný rozpočet bude menší a proto se dá očekávat, že rozpočet na potřeby dělníků se rovněž zmenší. Dělníci ztratí možnost cokoliv plánovat, protože jejich příjem bude záviset na rozhodnutí ostatních dělníků a to se nedá předem předvídat. Dle Randové se dělníci stanou frustrovaní, a aby utekli před problémy, začnou pít alkohol, krást a fyzicky se napadat. To povede ke zvýšení kriminality v dané oblasti a dá se předpokládat, že řada majitelů domů či obchodníků raději z dané oblasti odejde. Pokud by se zprávy o tomto chování rozšířily, tak dělníci této továrny by nikde jinde už nenašli práci, protože každý zaměstnavatel by se obával je zaměstnat a tak budou muset stále vykonávat svou práci, dokud továrna nezkrachuje a z dělníků se nestanou bezdomovci, alkoholici a zloději.

Nozickovo vystupování proti rozsáhlému státu je založeno na postupném vyvracení teoretických argumentů, kterými bývá rozsáhlý stát obhajován a je založeno na vyvracení teoretických konceptů. Argumentace Randové je spíše založena na příkladech, jak rozsáhlý stát poškozují svobodu jedince. Randová, kromě teoretických konceptů čerpá i z historie. Při porovnání obou dvou konceptů podniku řízených dělníky. Jsou rozdíly v přístupu obou dvou autorů zcela patrné. Nozickův koncept se zabývá hlavně problémy managementu podniku. Randová se zase zaměřuje hlavně na psychologický dopad na dělníky a na celou společnost. Dle Nozicka by tento koncept mohl uspět, pokud by se našla dost velká klientela ochotná nakupovat zboží od tohoto podniku. Dle Randové je tento koncept odsouzen k zániku a měl by výrazné negativní dopady jak na osobnost zaměstnanců, tak i na okolí továrny.

6 Závěr

Libertarianismus svými názory navazuje na klasický liberalismus, a je tak v opozici vůči sociálnímu liberalismu. Tato filozofie se zaměřuje hlavně na jedince a jeho práva. Libertariánští autoři vnímají člověka jako rozumovou bytost obdařenou určitým souborem práv a svobod. Hlavním

právem je právo nakládat se svým životem tak, jak jedinec uzná za vhodné, za podmínky, že takovým jednáním nebude omezena svoboda dalších jedinců. Z tohoto hlavního práva jsou odvozena další práva. Příkladem pak je právo na soukromý majetek. Toto právo rovněž zajišťuje všem jedincům možnost nakládat se svým majetkem tak, jak uznají za vhodné, za podmínky, že nebude omezena svoboda jiného jedince. Z tohoto důvodu libertariánští autoři podporují kapitalismus jako jediný ekonomický systém, který umožňuje volně nakládat s vlastním majetkem. Libertariánští autoři si uvědomují, že v jakékoliv společnosti bude docházet ke konfliktům. Konflikty mohou být způsobeny vědomě s cílem někoho poškodit či mohou být způsobeny špatným pochopením závazku nebo domluvy. Každý jedinec má pak právo vymáhat kompenzaci za škody, které mu byly způsobeny, a toto vede ke spirále násilí a bezpráví. Proto je nutná instituce, která by řešila spory mezi jedinci a měla by monopol na užití násilí. Touto institucí je právě stát. Stát má být organizován tak, aby byl schopen chránit svobody a práva jedince.

Tato práce porovnává přístup ke vzniku, úloze a morálnímu ospravedlnění státu dvou autorů, a to Roberta Nozicka a Ayn Randové. Nozick je uznávaný libertariánský filozof, jehož dílo *Anarchie, stát a utopie* ovlivnilo celou libertariánskou filozofii. Randová je méně známá než Nozick, ovšem v několika posledních letech postupně roste zájem o její díla. Oba dva autoři zastupují rozdílné proudy libertariánské filozofie. Nozick zastupuje klasický proud. Nozick je hlavně teoretik, a ve svých dílech vytváří teoretické modely a argumenty, které slouží k potvrzení jeho názorů. Proud, který zastává Randová, je tzv. objektivistický proud. Objektivismus je filozofický směr, který Randová vytvořila. Její argumentace a modely jsou založeny na morálce. Randová ve svých dílech využívá kromě teoretických příkladů i příklady historické.

Při porovnání vysvětlení, jak vznikl minimální stát, je Nozickův přístup více teoretický než Randové. Jeho teoretické vysvětlení, za pomoci tzv. neviditelné ruky, je dokonalým příkladem Nozickova přístupu. Nozick teoreticky popisuje, jak by mohl vzniknout stát, pokud by všichni lidé byli racionální, dodržovali by své závazky, a ve společenských organizacích by

neexistovali lidé, kteří by měli negativní vlastnosti. Dle Randové došlo k založení státu společenskou smlouvou.

Rozdíly mezi autory se projevují i při úvahách o alternativách státu. Nozick dokazuje, že jakákoliv jiná forma společenské organizace (ochranné sdružení a ochranné agentury) bude nedokonalá a nebude dostatečně schopná zajistit rostoucí potřeby svých členů. Randová rozlišuje více alternativ vůči státu. Výsledek každé alternativy je pak větší či menší ztráta svobody a větší či menší míra násilí v celé společnosti. Alternativní organizací jsou gangy, které bojují o moc a zdroje, které využívají násilí jak proti nečlenům, tak i proti členům. Dle Randové jsou ochranná sdružení, jak je popisuje Nozick, dalším druhem gangu. Pacifistické organizace mohou existovat jen do doby, než se střetnou s prvním člověkem, který nebude uznávat jejich pravidla. Soutěživé státy jsou nefunkční, protože by se neustále měnily jejich hranice, aby byly přitažlivé pro více lidí. Rovněž by musely zneužívat svou moc pro poskytování benefitů svým členům, a tyto benefity získávat násilím. Posledním argumentem proti takové alternativní organizaci je problém řešení sporu mezi občanem státu A a občanem státu B.

Při popisu minimálního státu se Nozick zabývá hlavně legitimitou a morálním ospravedlněním státu, které spočívá v jeho schopnosti chránit jedince. Dále i myšlenkou preemptivních útoků, a v jakém případě jsou tyto útoky legitimní, ovšem se ve svých úvahách o možnosti preemptivního útoku neřídí pravděpodobností války, ale podle toho, jaká teoretická či faktická újma hrozí od chování jiného státu. V Nozickově případě preemptivní útok nemusí směřovat jen vůči otevřeně agresivnímu státu, ale také i proti státu, který podporuje agresora buď materiálně či morálně. Zabývá se také ekonomickou spravedlností a obhajobou kapitalismu, a vnímá daňový systém jako nelegitimní, a progresivní zdanění jako nejhorší variantu daňového systému. Nezaobírá se institucionálním uspořádáním státu a ani vztahy mezi jednotlivými institucemi. Randová se naopak zabývá hlavně institucemi, vzájemnou dělbou moci a jejich detailním popisem. Hlavní roli má dle ní soudní moc, která kontroluje dodržování společenské smlouvy. Randová, shodně jako Nozick, řeší otázky preemptivního útoku a daňového systému. Dle Randové jsou legitimní pouze obranné války,

přičemž pro klasifikaci války jako obranné není nutné čekat, dokud není nějaký stát napaden. Legitimní je začít válku, pokud existují objektivní důvody si myslet, že stát A plánuje zaútočit na stát B. V takovém případě stát B může začít válku, aby získal taktickou převahu. Jako názorný příklad byla využita Šestidenní válka. V daňové oblasti se názory Randové a Nozicka shodují. Randová navrhuje alternativní formy, jak má stát získat peníze, ovšem uvědomuje si, že v současné situaci není v první řadě potřeba změnit daňový systém, ale celou společnost.

Výrazné rozdíly mezi oběma přístupy jsou znát i v oblasti dokazování, proč je jakýkoliv jiný druh státu, než minimální stát, nemorální. Nozick se snaží dokázat neplatnost argumentů ve prospěch vládních zásahů do života jedince tím, že vytváří teoretické modely, ve kterých dané argumenty testuje. Na základě těchto testů vyvozuje jejich nefunkčnost, protože je narušují individuální rozhodnutí jedinců. Nozick také uvažuje, proč se teoretici rozsáhlého státu zaměřují na příjemce zdrojů, než aby se zaměřili na poskytovatele zdrojů. Pro Randovou představuje růst státních zásahů do života jedince jistý druh selhání kontroly ze strany občanů. Pokud státní omezení nejsou kontrolována ze strany občanů či státních institucí, jako jsou ústavní soudy, pak stát může zasahovat do libovolných částí života jedince, a tyto zásahy jsou čím dál intenzivnější. Zajímavou myšlenkou je, že státy, jejichž zásahy do života jedince jsou intenzivní, mají větší tendence k vyvolání válečného konfliktu, než státy, které jsou čistě kapitalistické a jsou minimální.

7 Prameny a literatura

7.1 prameny

Ayn Rand. <https://www.aynrand.org/>

Petrov, Jan. 2015. „Revize legalistického paradigmatu? Michael Walzer a moralita humanitárních intervencí. *Global politics*. Dostupné na: <http://www.globalpolitics.cz/eseje/revize-legalistickeho-paradigmatu-michael-walzer-a-moralita-humanitarnich-intervenci>

Stanford Encyclopedia of Philosophy.
<http://plato.stanford.edu/index.html>

Toffler, Alvin. 1964. „Playboy interview: Ayn Rand“ *Playboy 11*, č. 3. Dostupné na: <https://www.playboy.com/articles/playboy-interview-ayn-rand>

7.2 Literatura

Bader, Ralf M. 2010. *Robert Nozick*. New York: The Continuum International Publishing Group Inc.

Berlin, Isaiah. ed. 2002. *Liberty*. Oxford: Oxford University Press.

Block, Walter. 2011. *The Libertarian Minimal State? A Critique of the Views of Nozick, Levin and Rand*. New Orleans: Loyola University New Orleans.

Brož, Ivan. 2006. *Arabsko-izraelské války 1948-1973*. Praha: Epoque.

Fartelly, Colin. 2004. *Introduction to contemporary political theory*. London: SAGE Publications Ltd.

Frey, Marc. 2003. *Dějiny vietnamské války: Tragédie v Asii a konec amerického snu*. Praha: Paseka

Hardin, Garrett. 2010. „Tragedy of the Commons.“ *Science*. Vol. 162, č. 3859. Dostupné na: http://www.environnement.ens.fr/IMG/pdf/hardin_1968.pdf (15. 6. 2016).

Kinkor, Jiří. 1996. *Trh a stát. K čemu potřebujeme filozofii*. Praha: Svoboda.

Kymlicka, Will. 2002. *Contemporary Political Philosophy: An Introduction*. 2. vyd. Oxford: Oxford University press.

Lacey. A. R. 2001. *Robert Nozick*. Chesham: Acumen Publishing Limited.

Locke, John. 1952. *The Second Treatise of Government*. Edit by Thomas P. Peardon. New York: The liberal art press.

Myšička, Stanislav. 2014. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Nozick, Robert. 2015. *Anarchie, stát a utopie*. Praha: Academia.

Nozick, Robert. 1994. *The Nature of Rationality*. Princeton: Princeton University Press.

Patterson, Rachael. 2005. „The Minimal State v the Welfare State: A Critique of the Argument Between Nozick and Rawls. *Southern Cross University Law Review* 9. 167-182. Dostupné na: <http://www.austlii.edu.au/au/journals/SCULawRw/2005/7.html>

Piekoff, Leonard. 2001. *Objektivismus: Filozofie Ayn Randové*. b.m.: Berlet Avertising & Grapoic Design Pty Ltd.

Rand, Ayn. 2014. *Atlasova vzpoura*. Praha: Dokořán a Argo.

Rand, Ayn, Branden, Nathaniel, Greenspan, Alan et al. 1986. *Capitalism: The Unknow Ideal*. New York: Signet.

Rand, Ayn. 1966. „The roots of war“ In: *Capitalism: The Unknow Ideal*. Dostupné na: <https://campus.aynrand.org/works/1966/06/01/the-roots-of-war>

Rand, Ayn. 1964. *The Virtue of Selfishness: A New Concept of Egoism*. New York: Signet.

Rand, Ayn. 2000. *Zdroj*. b.m.: Berlet Avertising & Grapoic Design Pty Ltd.

Walzer, Michael. 2004b. „Words of War: Challenges to the Just War Theory.“ Harvard International Review 26, no. 1 dostupné na: <http://hir.harvard.edu/archives/1214>